

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 5

София, четвъртък, 16 ноемврий

1933 г.

7. заседание

Вторникъ, 14 ноемврий 1933 година

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. и 35 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е :

	Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители	77
Пресектоотговоръ на тронното слово. (Първо четене — продължение разискванията)	77
Дневенъ редъ за следващото заседание	94

Председателъ: (Звъни) Понеже присъствува нуждното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следните г. г. народни представители: Ачковъ Димитъръ, Бончевъ Тодоръ, Бошнаковъ Тодоръ, Бояджиевъ Стефанъ, Бръшляновъ Цоню, Василевъ Григоръ, Василевъ Ради, Върбеневъ Димитъръ, Гаговъ Петъръ, Ганчевъ Миню, Георгиевъ Стойчо, Даскаловъ Петъръ, Джанкардашлийски Димитъръ, Димитровъ Захари, Димитровъ Коста Желевъ, Димчевъ Василь, Доброволски Стефанъ, Докумовъ Борисъ, Дуковъ Иванъ, Думановъ д-ръ Никола, Ецовъ Борисъ, Запряновъ Петко, п. Захариевъ Захари, п. Ивановъ Петъръ, Игнатовъ Тодоръ, Йотовъ Никола, Казанаклиевъ Георги, Калиновъ Благой, Калъповъ Георги, Капитановъ Анастасъ, Кирковъ Кирко, Коевски Василь, Косачевъ Йорданъ, х. Лековъ х. Андрей, Лулчевъ Коста, Маринчевъ Георги, Мечкарски Тончо, Мирски Христо Момчиловъ Стоянъ, Орозовъ Александъръ, Петровъ Дойчинъ, Петровъ Методи, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Стефанъ, Поповъ Стоянъ, Ризовъ Стойне, Русевъ Иванъ, Свианаровъ Добри, Стамболиевъ Никола, Статевъ Христо, Тодоровъ Димитъръ, Тошевъ Никола, п. Христовъ Георги, Цановъ д-ръ Асенъ, Чирпанлиевъ д-ръ Никола и Чолаковъ Христо)

Съобщавамъ на Народното събрание, че председателството е разрешило отпускъ на следните г. г. народни представители:

По 1 день:

На г. Христо Мирски;
На г. д-ръ Асенъ Цановъ;
На г. Петъръ Попивановъ;
На г. Стефанъ Поповъ;
На г. Никола Петровъ;
На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ.

По 3 дни:

На г. Стефанъ Кирчевъ;
На г. Панайотъ Деневъ;
На г. Александъръ Орозовъ и
На г. Кирко Ив. Кирковъ — 4 дни.

Пристипваме къмъ точка първа отъ дневния редъ: първо четене проектоотговора на тронното слово — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стояновъ, за да продължи речта си отъ миналото заседание.

П. Стояновъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Подъ знака на девалоризацията на главния производственъ факторъ въ страната, труда, и при революционното спадане на ценитъ на главните продукти на производствувашитъ маси въ насъ, е дадено общо нашето състояние, стопанско и политическо, и затова отраженията, които следватъ отъ него, се изразяватъ непосредствено, на първо мѣсто, въ масовото обедняване. Това масово обедняване дава своето отражение въ промѣняването на социалните отношения, които има въ нашата страна. Прежната идилгия, съ която по-рано се възхищавахме и съ която ние твърде често продължаваме да се забавляваме — какво нашиятъ народъ представлява отъ себе си една еднородна демократическа маса, въ която разпредѣлението на богатствата на първо мѣсто, и на второ мѣсто разпредѣлението на националния доходъ върви повече или по-малко равномерно и вследствие на това социалното равновесие, установено отъ времето, продължава да се запазва, е една илюзия, съ която ние ще трѣбва бързо да ликвидираме. И колкото по-скоро се ликвидира съ нея, толкова по-скоро непосредствената задача на управлението може да бѣде видена и разбрана.

Ще си позволя да обърна вашето внимание на първо мѣсто върху онова, което представлява въ това отношение голѣмата, най-голѣмата частъ отъ работната маса у насъ, която се занимава съ земледѣлието, главниятъ поминѣкъ на която е земледѣлието.

Ценитъ, които приведохъ, даватъ ясно доказателство, че работенето днесъ въ областта на земледѣлието, въ земледѣлското стопанство, вече е дефицитерно. Както и да изчисляваме — да вземемъ срѣдните цени или последните цени — безспорно е едно, че земледѣлскитъ стопанства приключватъ своитъ равномѣтки съ минусъ. Тѣ не могатъ да реализиратъ приходи и да разполагатъ съ срѣдства, поради това, че не могатъ да продадатъ своитъ храни или, ако ги продадатъ, приходитъ сѣ съвършено недостатъчни, малки. Да вземемъ едно земледѣлско стопанство съ 40 декара. Азъ всѣкога съмъ се спиралъ на това стопанство и съмъ обръщалъ вниманието на когото е трѣбвало да се обърне, че критическото наше земе-

дѣлско стопанство е стопанството до 40 декара, което стои на срѣдата между стопанствата, които ликвидиратъ и се преобрѣщатъ въ стопанства изключително полсжени върху работната рѣжа, чисто работнически стопанства, и стопанствата, които интегриратъ и се преврѣщатъ при едно увеличение на поземелния фондъ въ стопанства, които могатъ да продължаватъ да съществуватъ, обаче изключително за смѣтка на голѣмия трудъ. Въ тѣзи стопанства дефицитерността е пълна. При едни изчисления, които сме направили споредъ ценитѣ, установени въ края на миналата година, въ едно такова стопанство има реализирани чисти постѣпления около 12 хиляди лева годишно. Въ едно стопанство съ 80 декара чистиятъ доходъ достига до 32—36 хиляди лева, които оставатъ за изплащане на облъклото, за издържане на семейството и за попълване на инвентара, евентуално, за увеличаване на имота, т. е. за купуване нови имоти. При днешното състояние на нѣщата, специално при днешнитѣ цени на индустриалнитѣ и земледѣлскитѣ произведения, при това съотношение между тѣхъ, което изложихъ миналия пътъ, е ясно, че тия суми, които реализира нашето земледѣлско стопанство, сѣ съвършено недостатъчни да покриятъ личната издържка, следователно, процесътъ за образуване нови капитали, процесътъ за преврѣщането тия чисти постѣпления въ имоти е съвършено прекратенъ. И заради това въпросътъ, който се поставя, е въпросъ за валоризиране труда на земледѣлца. Всичкитѣ разсѣждения, които се правѣха навремето си, че нашето земледѣлие се намира предъ прага на една основна трансформация, че то взема другъ обликъ, отъ онита, който ние имаме, особено следъ падането ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения, е явно, че бѣха разсѣждения обективно необосновани. Нашето земледѣлие си остава при зърненото производство. Трансформацията, която се извършва, както това се изисква и налага въ всички земледѣлски стопанства, е въ една посока: въ селекцията на семето, въ произвеждането на по-сѣмпи продукти и главно въ преминаванетоъ къмъ производството на такива продукти, които индустриализацията на страната налага, и то пакъ сѣ огледъ на установяването на непосредствена връзка сѣ вътрешното тържище, сѣ огледъ, ако щете, на самозадоволяването. И заради това валоризацията на обезценения трудъ на българския земледѣлецъ може да бѣде извършенъ само въ една посока — въ установяване на едни сравнително по-високи фиксирани цени на неговитѣ произведения на вътрешния пазаръ. Тая задача, г. г. народни представители, е схваната и отъ архибуржоазнитѣ държави, и отъ ония, въ които грижитѣ за слабитѣ, за беднитѣ, за обедняващитѣ сѣ сравнително много малко застъпени. Въ това отношение споръ нѣма и не може да има. Относително така наречения храноизносъ днесъ можемъ да споримъ въ какви размѣри трѣбва да се изрази, какви трѣбва да бѣдатъ конкретнитѣ негови цели, но не да споримъ дали да бѣде или да не бѣде. Съвокупностъ отъ мѣрки, които сѣ насочени да държатъ ценитѣ на земледѣлскитѣ произведения на сравнително по-високъ уровень, сѣ взети въ всички почти страни, повсемѣстно. Нѣкъде сѣ една голѣма маса отъ мѣрки, другаде сѣ по-малко, сѣ по-прости, по-опростени. Но където и да се практикуватъ тия мѣрки, има нѣщо характерно — постоянно се промѣнятъ тѣзи мѣрки, постоянно се перфекциониратъ, за да могатъ да осигурятъ резултата — повишаване и запазване на единъ сравнително високъ уровень ценитѣ на земледѣлскитѣ и скотовѣднитѣ произведения.

Какъ може това да бѣде извършено, г-да, е въпросъ, който конкретно се разрешава. Когато се има предъ видъ интересътъ на износа и на износителя, тогава центърътъ на тежестта се пренася върху износнитѣ премии. Когато се има предъ видъ интересътъ на мелничаря и на неговата търговия, тогава се установяватъ сравнително по-низки цени на вътрешното тържище и се плаща отъ страна на държавата повече при закупуване за износъ — сѣщата тая система, която имаме у насъ. Ето това се извършва въ една или въ друга форма, въ зависимостъ отъ това, какъ държавата разбира своитѣ задължения спрямо земледѣлца и земледѣлското производство. Азъ всѣкога съмъ поддържалъ — нѣмамъ възможностъ да се спирамъ днесъ по-подробно, но въроятнo скоро ще бѣдемъ сезирани съ тоя въпросъ, за да се произнесемъ по-подробно и да се аргументираме — азъ всѣкога съмъ поддържалъ, че най-подходящата система за разрешаването на тая задача при нашитѣ условия е била монополната система на търговията съ храни и на износа имъ, и то система на пълния монополъ, заради това, защото само по тая начинъ е възможно, съ мѣроприйтия повече или по-малко преходни, повече или по-малко трайни, да се постигне тоя резултатъ: да бѣде осигурена по-големата цена на земледѣлскитѣ произведения въ полза на земледѣлца.

Азъ мога да кажа, че днешниятъ режимъ на храноизносъ е пълненъ съ отрицателни страни. Нашиятъ храноизносъ днесъ не страда само отъ това, че нѣма разполагаеми пари — това, което се счита алфа и омега, обяснение на цѣлото положение, въ което ние се намираме днесъ относително храноизноса. Храноизносътъ у насъ нѣма поставени за себе си цели. Ако той стои върху базата да купува на сравнително по-високи цени отъ вътрешното тържище и да продава по пазарнитѣ цени на външното тържище, това не е нищо друго, освенъ единъ обикновенъ, простъ дѣмпингъ, който нѣма и не може да има абсолютно никакво оправдание, защото по сведенията, които по-после ще цитирамъ, Българската народна банка по тоя начинъ даже не може да се снабди съ достатъчно девизи за другитѣ цели, които народното стопанство има да постига.

Заради това, г. г. народни представители, единственото разрешение на въпроса е да се осигури на производителя по-големата цена. А днесъ ние нѣмаме осигурена по-големата цена за производителя. Наистина ние знаемъ, споредъ борсовитѣ официални бюлетени, че пшеницата не може да бѣде продадена на цена повече отъ 227 до 237 л. най-много за 100 кгр., и то онази пшеница, която има максималнитѣ качества, при които храноизносътъ купува, именно 80 кгр. хектолитрово тегло, а всичката друга пшеница, която се изнася на тържището и не отговаря на това условие — 80 кгр. хектолитрово тегло — се намира подъ съкрушителното биене на тая цена и отива до минималната цена — 1.90, 1.30 и дори 1.05 за килограмъ. Какъ се обяснява това? Обяснява се съ това, че веднѣжъ храноизносътъ не купува низкокачествени или сѣднокачествени пшеници, тѣ се предоставятъ на ограниченото търсене на мѣстния търговецъ, респ. на мѣстнитѣ мелничари, които купуватъ по най-низкитѣ цени. Като се прибави и обстоятелството, че царевичата тази година е отъ сѣдно качество — както знаете, тазигодишната реколта на царевичата не се отличава съ особени качества — и че изобило голѣмото количество зърнени храни, които се явяватъ на тържището, сѣ сѣднокачествени и низкокачествени, ще се разбере защо тѣ отиватъ надолу подъ предѣлната максимална цена, която се опрѣдѣли за пшеницата. Всички тѣ сѣ бити подъ тази цена, и това именно означава обезпечаване на голѣма печалба на мелничаря или на търговеца съ тѣзи храни за смѣтка на производителя. Като прибавите къмъ това улесненията, които тия лица правятъ на производителя, като му даватъ пари въ брой — тъкмо това, което е абсолютно необходимо на продавача, който, за да вземе пари въ брой, е принуденъ да продава — вие можете да си представите въ какво положение се намира днесъ нашето земледѣлско стопанство. И заради това повишкътъ срещу Дирекцията за храноизноса е повишъ съвършено правиленъ.

Ние трѣбва да си поставимъ въпроса така: за каква целъ съществува тази Дирекция за храноизносъ? За да обере най-добритѣ храни въ страната по сравнително по-големъ цени — казахъ ви борсовитѣ листове — и да ги изнесе по цени много по-низки. Това ли е задачата на храноизноса — да доставя девизи на Българската народна банка? Или храноизносътъ има за задача да даде на земледѣлския производител, който ѝ е доставилъ онаа храна, която му е далъ Богъ, една сравнително по-големъ цена, или най-малкото да го запази да не бѣде той експлоатиранъ отъ търговеца и отъ мелничаря, които купуватъ въ брой?

Ниската цена, г. г. народни представители, на сѣдната и долната пшеница се отразява и бие пената на най-доброкачествената царевича и на най-доброкачествената рѣжъ. Това е установено отъ борсовитѣ листове и това може всѣки единъ отъ насъ да констатира, движейки се между своитѣ избиратели. Ето това е главниятъ дефектъ въ функционирането на храноизноса. Не става това само защото нѣма пари, но затова, защото храноизносътъ не купува тази стока, която е извадена на тържището.

Ето защо, смѣтамъ, че храноизносътъ трѣбва да престане да бѣде храноизносъ. Време е той да се обърне въ институтъ за валоризиране на зърненитѣ храни въ страната, което ще рече, че той е длъженъ да постави въпроса относително запазването на минималнитѣ цени и главно да маневрира така, щото съотношението между ценитѣ всѣкога да бѣде въ привилегия, въ преимущество на земледѣлца. Какъ ще извърши той това нѣщо?

Първото възражение, което се прави, то е: „Нѣма пари, нѣма разполагаемъ движимъ капиталъ, не могатъ да бѣжатъ намѣрени пари“. Нѣма да се спирамъ върху въпроса, какъ много отъ сумитѣ, които имаме храноизносътъ на разположение, се имобилизираха за чисто бюджетни нужди. Това е единъ другъ въпросъ, по-скоро съкровищенъ. Азъ ще отговоря на това възражение. Пари

могатъ всѣкога да бждатъ намѣрени, когато отъ страна на това учреждение за валоризирането на земледѣлскитѣ произведения се отиде въ посока да се посегне и върху търговията, която върши мелничарѣтъ и дребниятѣ търговецъ за себе си или за чужда смѣтка. Тогава ние ще бждемъ въ състояние да разполагаме съ по-голѣми суми. Пари, следователно, ще могатъ да бждатъ намѣрени, когато и върху тази търговия храноизносътъ ще посегне. Какъ ще посегне? Ще посегне върху базата на монопола, г. г. народни представители, ще посегне върху базата, като спре да бие тѣзи цени. А като спре понижението на тѣзи цени, тогава всички ония суми, които се намиратъ на тържището за купуването на жито и преобрѣщането му на брашно, както и за преобрѣщането на брашното въ хлѣбъ, ще отиде, вече въ рѣцетѣ на онова учреждение, което ще постави контролъ и евентуално ще из земе цѣлата тая търговия въ своитѣ рѣце. И заради туй, отъ друга страна, една голѣма частъ отъ дохода, който въ Унгария и въ Ромѣния респективнитѣ учреждения или държавата взема отъ облагането на житата и на хранитѣ, въобще отъ облагането на търговията съ тия храни, се взема за смѣтка на данѣцитѣ, които брашнари и мелничари има да плащатъ. А това означава, че за да можемъ да постигнемъ резултати и въ тая интервенция въ областта на земледѣлското стопанство, време е вече да се навлѣзе и въ търговията за продоволствие на вътрешната консомация. А това не е нищо друго, освенъ развитие на монопола, на една поширока търговия, на регламентирана търговия за смѣтка на оборотнитѣ срѣдства, които самото народно стопанство ще създаде. И тукъ новъ капиталъ за това да се търси, финансовъ капиталъ, банкскъ капиталъ да се заема е съвършено излишно. Въ това отношение азъ ще отбележа, че, благодарение дефектитѣ на нашия храноизносъ, презъ тазгодишната кампания имаме едно друго обстоятелство. Преди всичко храноизносътъ не можѣ да запази отъ измама производителитѣ на храни. Пакъ продължаватъ, всичкитѣ ония лукавства, които сѣ известни на всѣкиго при мѣренето и доставянето. Но това е сравнително най-малкото, на което искахъ да обърна вашето внимание. Тазгодишната кампания се характеризира съ друго едно нѣщо. Благодарение на това, че Дирекцията на храноизноса не авансираше своевременно суми на своитѣ представители, тѣзи последнитѣ вземаха хранитѣ срещу свои бѣли разписки. Това явление е извънредно разпространено. И ние имаме случаи голѣмо количество храни, взети, да речемъ, закупени отъ тия представители на Дирекцията на храноизноса, неплатени. Производителитѣ, които сѣ продали житата си, иматъ бѣлитѣ разписки на тѣзи посрѣдници. Лошитѣ езици говорятъ — и азъ мисля, че министърътъ на финанситѣ въ това отношение би трѣбвало да направи съответното — лошитѣ езици, казвамъ, говорятъ, пъкъ тѣ не сѣ толкова лоши, защото въ много отношения говорятъ много истински работи, че такива лица сѣ си получили голѣма частъ отъ сумитѣ, които трѣбваше да предадатъ вече, като събератъ разпискитѣ, които сѣ издали, а това не сѣ направили. И много отъ тѣзи лица, които така сѣ постѣпили, може би, ще се окажатъ въ положение да не могатъ да изплатятъ никому нищо. И ще излѣзе, че държавата пакъ на безценица, срещу бѣли разписки, е вземала житата на хората, безъ да имъ плати каквото и да е.

Министъръ С. Стефановъ: Г. Стояновъ! Министърътъ на финанситѣ не се занимава съ храноизноса. Това е Министерскиятъ съветъ, който се занимава. Нищо общо нѣма министърътъ на финанситѣ съ храноизноса.

Н. Стояновъ (д): Ще бжде добре тогава министърътъ на финанситѣ да донесе това на Министерския съветъ, ако е вѣрно, за да спратъ тия хазайничания на частни лица.

И забележете, г. г. народни представители, че всички тѣзи катастрофални спадания на ценитѣ на вътрешното тържище, специално на срѣднитѣ и долнитѣ пшеници, се извършва въ единъ моментъ, когато цената на хлѣба стои на сѣмния оизи сравнително по-високъ уровень при високитѣ цени, когато килограмъ жито бѣше 270 л.

Ето защо азъ заключавамъ, че въ това отношение този начинъ на действие, който е характеренъ за днешния храноизносъ съ неговата сегашна организация, е неотговаряющъ на задачитѣ, които се откриватъ предъ дефицитното земледѣлско стопанство и специално предъ срѣдното и низшето. Маса срѣдства отиватъ съвършено напразно, а главното е, съвършено напразно българскитѣ храноизносъ закупува най-хубавитѣ жита по сравнително ниски цени, за да ги изнася на още по-ниски цени въ чужбина.

Сравнително по-главниятъ въпросъ, върху който азъ искахъ да обърна вниманието ви, г. г. народни представители, е въпросътъ, който въ днешно време, при днешното състояние, ни се налага много рѣзко да бжде обсъденъ всестранно. Това е ролята на Българската народна банка и нейната служба въ народното стопанство, ако щете, и по отношение на държавното съкровище. Съ всичкитѣ ония ограничения, които се направиха, Българската народна банка почти скѣса връзкитѣ си съ българското държавно съкровище. Освенъ 500-тѣ милиона лева съкровищни бонове, които тя е приела, всичко останало се намира въ положение на постоянни, безконечни и никога нищо неразрешаващи разговори, преговори и т. н. Ние не трѣбва да забравяме, че въ известни отношения Българската народна банка зае едно специално положение, пакъ благодарение влиянието отъ чужбина, споредъ което банката сѣ конституира като факторъ, който не може да допусне безъ неговото съгласие да бжде обсъжданъ никакъвъ законопроектъ, който се отнася до дълговетѣ, до конкордатитѣ, до лихвения процентъ и до банковата дейностъ. Всички законопроекти отъ този родъ трѣбва да бждатъ обсъдени, преди да се внесатъ въ Народното събрание, отъ Българската народна банка, като каква? — Като суверенна самостоятелна банкова единица или-же като креация на българското народно стопанство, съществуваща за смѣтка на обществения капиталъ и общественото довѣрие, защото не е дадено най-главното срѣдство за създаване капиталъ — банкотната емисия? Българската народна банка, която желае да бжде съвършено автономна и която прави всичко, за да отстрани всѣкакво, не само вмѣшательство — защото никой не си е задавалъ такава целъ, докогато ми е известно — но каквото и да е обсъждане на нейната дейностъ, днесъ се намира, г. г. народни представители, предъ насъ и предъ цѣлото българско общество, въ едно съвършено друго положение, което тя сама си е създадала. Съ окончателното въвеждане, следъ голѣми колебания, на монопола на девизитѣ, Българската народна банка съ новитѣ наредби, възприети миналата година, се конституира като единствениятъ монополистъ, който раздава девизи и оперира съ тѣхъ, относително вноса, относително цѣлата търговска политика. Цѣлата външна търговска политика изцѣло се намира въ рѣцетѣ на Българската народна банка.

Нѣщо повече даже. Не ми е известно защо Българската народна банка днесъ е затворена. Тамъ не може да влѣзе никой и който влѣзе, трѣбва да чака реда си, да бжде позванъ, за да му се позволи да отиде и да се сношава съ банковитѣ представители по една или друга работа, която го интересува. Българската народна банка вече ходи въ сѣдилищата. Тя сѣди всѣки едног, който въ вестникъ или на публично събрание, чрезъ слово, осѣжда и критикува, още повече ако си позволи да не одобрява нейнитѣ действия. Недавна въ Софийския окръженъ сѣдъ се е гледало едно отъ тия дѣла — осѣденъ е билъ единъ бившъ администраторъ, за известно време управителъ на Българската народна банка и Българската централна кооперативна банка, уважаемиятъ г. Петъръ Чолаковъ, за клевета и подбиване кредита на банката и оправданъ напълно отъ окръжния сѣдъ. Въ заседанието на окръжния сѣдъ единъ отъ представителитѣ на банката е заявилъ, че Българската народна банка днесъ не е онова банково учреждение, което вие знаете, а е истинското министерство на народното стопанство. Заради това, защото — що се отнася до народното стопанство, относително сношенията му съ чужбина и регулирането на вътрешното производство — само чрезъ нейнитѣ решения за вносъ, за контингенти, може да съществува националната индустрия и да работи, и при това известни индустрии, а не цѣлата индустрия, заради това казва се: Българската народна банка е министерство на народното стопанство. Азъ напълно съмъ съгласенъ съ тази теза. Съжалявамъ, че тази теза се изтъква само по сѣдилищата въ защита името и престижа на банката. Тая теза трѣбва да бжде публично изтъквана и поддържана и въ отчетитѣ на Българската народна банка. Но отъ тази теза следва едно обстоятелство: че който рѣководи народното стопанство на една страна, не може да стои затворенъ задъ стениитѣ на една банка, а трѣбва да дойде тукъ и да носи предъ лицето на Народното събрание, предъ лицето на цѣлия народъ, цѣлата отговорностъ за това, което върши.

Монополътъ на девизитѣ, който днесъ имаме и който се практикува, се изразява въ това, че поставя на първо мѣсто, г. г. народни представители, питането: какъ се рѣководи и кжде се насочватъ целитѣ на народното стопанство? Веднѣжъ банката управлява народното стопанство,

търбва да ни се каже въ кой документ, къде ние можем да видимъ въ какво се изразява ръководството, ръководниятъ планъ, кои сж главнитъ разбирания, кои сж концепциитъ, които ръководятъ Българската народна банка въ управление на народното стопанство. Не заради това, че можемъ да кажемъ, че ние сме съгласни или не сме съгласни, но защото едно схващане, което се провежда въ живота върху плоскостта на цялото народно стопанство, има отражение въ всичкитъ му форми и въ разпредѣлението и размѣра на националния доходъ. Ония, на които Българската народна банка разрешава контингенти, сж лица, които при повишената цена на индустриалнитъ произведения на вътрешното тържище, при невъзможността да бждатъ тия произведения внасяни, затова защото сжществуватъ високи митнически граници, прегради, фактически иматъ монополъ на вътрешното тържище. Защо вие предпочитате господина А, а не давате валута на господина Б? Кой е вашиятъ критерий да обогатите господина А, като му давате възможност да пласира своето производство днесъ, при спадане ценитъ на земеделскитъ произведения отъ 27—28%, къмъ 1929 г., на 66%? На какво основание облагодетелствувате това лице?

Ами азъ мога да ви кажа, г. г. народни представители, че днесъ сжествува една съвършено санкционирана сезонна търговия — продаватъ се контингенти и части отъ контингенти. Кой ги продава? Продаватъ ги ония, които сж вършили презъ 1931 г. известна търговия и сж внасяли отъ чужбина стоки и заради това иматъ и днесъ правото да внасятъ. А се оказва, че тѣ не вършатъ вече тая търговия, ликвидирали сж я и намиратъ повече интересъ да продаватъ контингенти на ония, които иматъ малко, за да не станатъ конкуренти въ производството, да се централизира производството само въ единия, а другиятъ да не се мѣси. Да благодаримъ ли на Бога, че така се управлява народното стопанство?

Тая сезонна търговия съ контингентитъ е вземала на нѣкои тържища, като, напр., на Бургазкото и на други тържища въ страната, срамни размѣри. Защо? Защото се оказва, че въ Бургазъ, напр., нѣкои си комисионерска къща презъ 1931 г. е изписвала за всички свои клиенти стокитъ на свое име; индустриалцитъ сж получавали стокитъ чрезъ своя комисионеръ, който нѣма абсолютно никакво състояние, който не води абсолютно никаква търговия, а е получавалъ само комисиони. Тия господа комисионери днесъ, понеже на тѣхно име сж били внасяни стокитъ въ 1931 г., сж господаритъ, а не ония, които сж давали пари и сж получавали стокитъ. И тия господа днесъ изнудватъ бившитъ си клиенти, продаватъ контингенти на лица, които биха предложили, оферирали по-голямъ суми. По този начинъ днесъ сжествува една лоялна, или по-добре, покровителствуванa отъ законитъ доста срамна търговия, която не се изразява въ нищо друго, освенъ въ едно неконтролирано обогатяване.

На второ мѣсто, чрезъ тия контингенти Българската народна банка регламентира нашата индустрия. Ние имаме индустриалци, които сж заставени да спратъ своето производство. И на г. министъра, и на всички васъ е известно, г. г. народни представители, че заинтересованитъ лица, представителитъ на индустрията въ България, протестираха веднѣжъ, два пѣти и три пѣти, продължаватъ и днесъ да протестиратъ. Защо? Заради това, защото се оказва, че въ реда на регламентацията се взема като основа 50% отъ внесеното презъ 1931 г. Защо 50% и защо отъ внесеното презъ 1931 г.? Досега, г. г. народни представители, въпрѣки претенцията на Българската народна банка предъ българскитъ сждилища, гдето тя си търси честта, ние нѣмаме абсолютно никакви обяснения. Това стои въ въздуха — произволъ! Много отъ индустриалцитъ искаха да се постави въпросъ върху друга една база — върху капацитета на тѣхнитъ машини, на тѣхнитъ фабрични заведения — едно положение, което има и своитъ отрицателни, и своитъ положителни страни, защото хората сж версирали капиталъ въ своитъ заведения, за да бжде той олихвяванъ, а не да стои мъртавъ, да увеличава тѣхния пасивъ, и евентуално да бждатъ заставени да ликвидиратъ своята индустрия.

Ето, г-да, това следва отъ обстоятелството, че Българската народна банка има предъ видъ всѣкога лицата, които сж внасяли нѣкога, а никога нѣма предъ видъ производствата и количествата и цената на тия произведения, отъ които се нуждае българското тържище.

А дотогава, докогато Българската народна банка ще има предъ видъ само лицата, а нѣма да има предъ видъ стокитъ, тѣхнитъ цени и евентуално ценитъ, по които ще бждатъ продавани тѣ на вътрешното тържище, ние за една валутна политика у насъ не можемъ да говоримъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з): И за нуждитъ на народното стопанство.

П. Стояновъ (д): Ние имаме монополъ. На Западъ тия фактически монополи, г-да, хората ги виждатъ повсемѣстно и не мижатъ предъ тѣхъ. Азъ ще ви приведа единъ примѣръ само. Въ мотивитъ къмъ последния законопроектъ на министъра на финанситъ въ Франция Боне по уравнивяването на бюджета — сжщиятъ тоя законопроектъ, по който г. Даладиѣ подада оставка — а сжщо така и въ текста му е казано много ясно, че държавата ще се стреми да получи своитъ доходи отъ всичко онова, което представлява отъ себе си *monopoles de fait*, фактически монополи. Онова, което е монополъ, само по себе си, което създава законътъ или самото народно стопанство — за него дума не става. Съкровището има права тамъ, кждето има фактически монополъ. Всичката търговия, г-да, съ валута у насъ, доставкитъ, които се вършатъ съ даването на контингенти или отпускането на девизи отъ Българската народна банка, не представляватъ отъ себе си нищо друго, освенъ фактически монополъ отъ начало и до край. Кой отговаря за всичко това? Г. управителътъ на Българската народна банка? Не, той не отговаря.

Министъръ С. Стефановъ: Министърътъ на финанситъ отговаря, по закона, за режима.

П. Стояновъ (д): Отговаря министърътъ на финанситъ. Е добре, азъ очаквамъ, че г. министърътъ ще ни обясни защо е предоставилъ тоя начинъ на разполагане съ девизитъ на Българската народна банка, която провежда една такава политика. Ние считаме, обаче, заедно съ всички икономисти и съ всички представители на стопанскитъ съсловия у насъ, че тоя начинъ на урегулиране отношенията съ външния свѣтъ и тоя начинъ на управление на българското народно стопанство не отговаря на интереситъ на държавата, затова защото той поддържа високъ уровень на ценитъ на индустриалнитъ произведения на вътрешното тържище за едни привилегировани индустриалци, а други индустриалци, намиращи се подъ гнета на голѣмитъ пасиви, сж поставени предъ опасността да ликвидиратъ или утре да бждатъ обявени въ несъстоятелност.

Министъръ С. Стефановъ: Г. Петко Стояновъ! Понеже споменавате все индустриалци, а българскиятъ стопански животъ не се състои само отъ индустрия, а има много други производства, бихъ желалъ, ако можете, да дадете нѣкой примѣръ.

П. Стояновъ (д): Г. министре! Азъ не разполагамъ съ достатъчно време, за да отговоря на Вашитъ въпроси, но мене ми се струва, че Вашитъ чиновници ще Ви отговорятъ на тѣзи въпроси съ пѣли токове. Азъ ще се задоволя само съ това. Уровенътъ на индустриалнитъ произведения на нашето вътрешно тържище е спадналъ само съ 28 подъ стотъ отъ годината, за която споменахъ — 1923 г. А за памучнитъ произведения, г. министре, азъ въ последния си говоръ Ви изтъкнахъ за 8 или 7 артикула най-подробни сведения.

Министъръ С. Стефановъ: А за вълненитъ, г. Петко Стояновъ, понеже случайно министърътъ на финанситъ е индустриалецъ на вълнени произведения?

П. Стояновъ (д): Когато ни направите удоволствието да ни дадете сведения относително производството на вълнени артикули, тогава ще Ви отговоря. Позволете ми сега тамъ да не навлизамъ.

Второто обстоятелство, на което искамъ да обърна вашето внимание относително банковата политика, е следното. При тоя начинъ на управление, азъ искамъ да ми се отговори отъ страна на автономната банка, която не допуска никой да се занимава съ нейнитъ работи, на следния въпросъ: какъ смѣта тя да бжде запазено вътрешното равновесие и здравина на народното стопанство, като имаме предъ видъ следнитъ данни? Ако вземемъ баланса на търговията, вноса и износа, за периода отъ 1923 до 1933 г., до края на м. септемврий, следователно, за едно десетилѣтие, ще видимъ следнитъ данни. Вносътъ и износътъ, съпоставени, даватъ единъ дефицитъ отъ 5.309.000.000 л. срещу единъ излишекъ отъ 3.503.000.000 л., което значи за първитъ 9 години единъ дефицитъ отъ 1.806.000.000 л. Като прибавимъ дефицита, който имаме до началото на м. октомврий — 278—280 милиона лева повече вносъ, отколкото износъ — тогава ние ще имаме единъ дефицитъ приблизително 2.100.000.000 л. за последнитъ 10 години отъ търговската размѣна. Като вземемъ

предъ видъ, че Българската народна банка продава повече девизи, отколкото купува, ние, очевидно, имаме и единъ платеженъ балансъ дефицитеренъ.

Министъръ С. Стефановъ: Позволете, г. Петко Стояновъ! Съ търговския ли балансъ оперирате или съ платежния?

П. Стояновъ (д): Азъ казахъ — съ търговския, съ вноса и износа. — Като вземемъ общия платеженъ балансъ за годинитъ 1927 до 1931 г. включително, ние имаме следното положение, г. г. народни представители. Имаме за 1927 г. активъ всичко 8.485.000.000 л., а пасивъ — 7.976.000.000 л.; за 1928 г. активъ — 8.351.000.000 л., а пасивъ — 8.624.000.000 л.; за 1929 г. — активъ 7.797.000.000 л., а пасивъ — 10.256.000.000 л.; за 1930 г., активъ — 6.820.000.000 л., а пасивъ — 7.878.000.000 л., за 1931 г. имаме единъ активъ отъ 5.908.000.000 л., а единъ пасивъ — съ единъ дефицитъ въ повече 573.000.000 л. Ако съберемъ всички тия данни и вземемъ предъ видъ постъпленията отъ бѣжанския и стабилизационния заеми, излиза едно, че за тия 5 години ние имаме единъ активъ — общо съ постъпленията отъ заемитъ — отъ около 280—300 милиона лева. Отъ търговията съ девизитъ ние имаме също пасиви: за 1932 г. — азъ говорихъ за 1931 г. — имаме минусъ 138.000.000 л., значи, продадено е повече камбио, отколкото е купено, а до 31 септември 1933 г. имаме другъ минусъ отъ 49—50 милиона лева. Следователно, имаме почти идно изравняване. Азъ искамъ да ми се отговори при това пълно ликвидиране — защото, ако 5-ти милиарда отъ двата заема не бѣха постъпили, то дефицитътъ щѣше да бѣде около 5—5½ милиарда лева за тия последни 5 години — искамъ да ми се отговори какъ това учреждение, което се конституира като управителъ на българското народно стопанство, ще има възможностъ по-нататкъ да поддържа това равновесие? Въ какви насоки ще става това? Ще имаме ли окончателна ликвидация съ вътрешното кредитиране или ще пристѣпимъ къмъ кредитиране на вътрешнитъ длъжници, онѣзи, които не разполагатъ съ абсолютно никакви сръдства въ настоящия моментъ? Въпросътъ за мене е извънредно важенъ. Азъ имамъ предъ себе си данни, които безспорно твърдятъ, че ние сме предъ положението на пълно изтощение, на липса на какви да е активи и запаси.

Пита се тогава, какъ сѣ перспективитъ за управлението на народното стопанство? Понеже не ги виждамъ и понеже считамъ, че Българската народна банка не може да се ангажира съ управление, за което трѣбва да се носятъ отговорности, азъ мисля, че трѣбва чакъ по-скоро да се ликвидира съ тия увлечения въ политика отъ страна на Българската народна банка и да остане тя да пази стабилитета на българската монета. Въ това отношение за българската монета се изисква най-голямо внимание, по простата причина, че само чрезъ стабилитета на тая монета ние ще имаме възможностъ да запазимъ и съотношението на ценитъ на вътрешното тържище. За насъ не е важно само това, какво е дисконтото, и правилно ли манипулира банката съ дисконтото въ единъ или въ другъ моментъ; това е най-малкото. Важното за насъ е, какво е количеството на кредитирането, което банката взема върху себе си, и доколко тя има осигурено господство надъ конюнктурата, а главно, постоянно съотношение между ценитъ на производенията на вътрешното тържище и консомацията на същото това тържище. При тия данни, които изложихме въ това отношение, ние не можемъ да сме убедени, че Българската народна банка разполага съ нѣкакви обективни и неизмѣнними богатства, данни, съ които може да извършва дѣлото, съ което се е нагърбила.

Това още повече, г. г. народни представители, като вземемъ предъ видъ даннитъ, които имаме за държавното съкровище и които изхождатъ отъ Министерството на финанситъ и отъ Българската народна банка, защото ние оперираме само съ тѣхъ. За състоянието на държавното съкровище имаме да кажемъ много малко, но то е извънредно съкрушително. Така, напр., на българското държавно съкровище предстои да плаща на 31 октомври т. г. дветъ заплати за септември и октомври, пенситъ и единъ остатъкъ отъ около 100 милиона лева за заплатитъ въ провинцията; като прибавимъ къмъ тѣхъ и частнитъ платежни заповѣди, които не сѣ платени, плюсъ допълнителнитъ, получаваме една сума отъ около 1.100 милиона лева. Тази сума предстои на държавното съкровище да плати на 1 ноември т. г. Ако вземемъ по-подробнитъ сведения, които се даватъ отъ държавното съкровище за първото 6-месечие на текущата финансова година, т. е. отъ 1 април до 30 септември 1933 г., имаме следното положение: срещу разходвания отъ 3.300 милиона лева,

2.953 милиона лева оставатъ непокрити, а накрая на това 6-месечие има неизплатени разходи 1.389 милиона лева. Ще рече, на българското държавно съкровище, съ такива огромни задължения, при пълното имобилизиране на сръдствата на Българската народна банка, предстои да разрешава смѣществени задачи. Кои сѣ сръдствата за това? Въ това отношение азъ трѣбва да прибавя, че всички ония съображения, които могатъ да бѣдатъ изтъкнати за разукрасата на картината, която тъй рѣзко се рисува отъ тѣзи данни, въ никой случай не могатъ да бѣдатъ успокоителни, по простата причина, че наличнитъ сръдства въ съкровището сѣ почти изчерпани. А презъ всичкитъ последни години — да вземемъ даже най-последнитъ, отъ 1929 г. насамъ — ние сме въ постояннъ дефицитъ. Дефицитътъ за 1929/1930 г. е 149 милиона лева; за 1930/1931 г. — 1 милиардъ 293 милиона лева; за 1931/1932 г. — 909½ милиона лева и т. н.

Какво означава всичко това, г. г. народни представители? Това означава, че нашиятъ бюджетъ не може да бѣде уравновесяванъ въ онѣ високи уровни, на който досега е уравновесяванъ. Трѣбва да се разбере, че въ настоящия моментъ на голѣма стопанска криза, която обхваща всички и смущава всички, има една опора, аѣрата въ която трѣбва да бѣде запазена и засилена съ всички сръдства, съ които разполага единъ народъ. Това е уравновесениятъ бюджетъ. Не смѣствуватъ никакви други начини днесъ да се справи организираното общество въ всички компликации, отъ каквото естество да сѣ тѣ — и отъ чисто политическо, и отъ социално, и отъ стопанско, и отъ финансово — ако не разполага съ една добре управлявана държава, съ единъ уравновесенъ бюджетъ. Четирни кабинети до днесъ падатъ въ Франция затова, защото начинитъ, които тѣзи кабинети предлагатъ за уравновесяването на бюджета, не се възприематъ въ страната, не се възприематъ отъ Парламента. Не затуи, защото фиктивни уравновесениятъ бюджети не могатъ да задоволятъ, но затуи, защото съответнитъ сръдства за фактическото обезпечаване на равновесието — по-големитъ облагания, по-големитъ съкращения на заплатитъ на държавнитъ служители, причината за падането на Даладие — не се възприематъ, не се считатъ за приемливи. А това означава, че въпросътъ не е само за равновесието на бюджета, а и за качеството на това равновесие. Днесъ народнитъ представителства въ всички страни бѣятъ ежесекундно надъ разрешаването на тая проблема, защото въ нея именно се изразява възможността на държавата да устои на своитъ задължения спрямо слабия, да събере мнозинството, което страда, и да направи неговото страдание по-поносимо, като му открива перспективитъ за едно по-близо и смѣвременно по спокойно бѣдеще. Уравновесяването на бюджета днесъ не е само една смѣтка; то е резултатъ на една съвокупност отъ мѣроприятия изъ областта на икономиката, на финанситъ и на социалната политика. И заради това равновесието на бюджета, несъмнено, е обстоятелство, върху което ние сме длъжни да спряемъ изключително своето внимание. Никакво заблуждение и отклонение на разрешението на въпроса не може да бѣде допустнато, г-да. Защото вие виждате, че имате дефицити, вие виждате, че съкровището стои предъ невъзможностъ да се движи. Днесъ то зависи изключително отъ това дали г. Х или г. У ще деблокира една или друга сума, за да бѣдатъ разпоредени съответнитъ плащания. Това значи, че ние не разполагаме съ свобода на действие, нашата държава не е въ нашитъ рѣце. А въ този моментъ нашата държава да не бѣде въ нашитъ рѣце, това означава, г. г. народни представители, че ние съвършено напразно седимъ тукъ и разсѣждаваме върху общитъ държавни смѣбини.

Министъръ С. Стефановъ: Много зяеде е казано това, г. Петко Стояновъ.

П. Стояновъ (д): Още повече, г. г. народни представители, че тѣзи дефицити, които имаме, сѣ за смѣтка на сравнително голѣмо увеличаване на финансовитъ тежести. Азъ ще ви приведа само единъ малък примѣръ, за да видите отъ 1923 до 1929/1930 г. за смѣтка на какво горедолу става посрѣщането на голѣмитъ разходи и на тия, да кажемъ, малки дефицити.

Приходитъ отъ глоби и конфискации отъ 100 въ 1914 г. се увеличаватъ на 7.456 въ 1929 г.; значи, 74½ пѣти увеличение. Приходитъ отъ такси и берии отъ 100 се увеличаватъ на 4.934, т. е. 49½ пѣти увеличение. Приходитъ отъ косвени данѣци се увеличаватъ 29.9 пѣти, кръгло 30 пѣти. Най-малко сѣ увеличени приходитъ отъ прѣки данѣци: отъ 100 на 1.439, т. е. нѣкакви-си 14½ пѣти, кръгло 15 пѣти увеличение. Когато по-големата частъ отъ приходитъ иде

отъ глобитъ и конфискациитъ, отъ такситъ и косвенитъ данъци, това означава, че обедняването въ тази маса, колто представлява отъ себе си българския данъкоплатецъ, е едно всеобщо разпространено явление.

Какъ може да се постигне това равновесие? То може да бжде постигнато, г. г. народни представители, на първо мѣсто, за смѣтка на голѣмитъ съкращения. Азъ зная, че много често се възразява срещу това, но трѣбва нѣщата да се гледатъ тъй, както тѣ сж. Г. Жоржъ Боне въ последнитъ си експозета заявява, че равновесието на бюджета е въпросъ за стабилитета на френския франкъ. Г. Ерио заявява: „Или дефлация на разходитъ, или инфлация на монетата; или ще изберете едното, или ще изберете другото“. А бившиятъ министъръ на финанситъ въ Франция г. Шеронъ недавна заяви: „Бюджетното равновесие въ днешния моментъ е въпросъ за salut public, е въпросъ за спасението на народа“. И когато такъвъ е въпросътъ за една богата страна, която все пакъ намѣри срѣдства да покрие дефицититъ си презъ последнитъ две години, и само дефицитътъ, който стои предъ предстоящия ѝ бюджетъ, изхаби два кабинета вече, когато тамъ има такова схващане, какво остава за насъ!

Г. г. народни представители! Да ви приведа още единъ примѣръ. Министъръ на съседната намъ Югославия зима съ заяви: „Бюджетътъ на Югославия отъ 12 милиарда динари е уравновесенъ при едно народно богатство отъ 80 милиарда динари; но тъй като, поради спадането на ценитъ, това богатство днесъ е спаднало наполовина, на около 40 милиарда динари чисто богатство, то несъмнено е, казва, че бюджетътъ ни не може да бжде такъвъ, какъвто сме го имали, не може да не претърпи коренни съкращения“.

Ще ми се възрази: въ каква посока могатъ да бждатъ направени съкращения? Азъ отговарямъ много кратко и ясно. Персоналнитъ разходи, които съдържа нашиятъ бюджетъ, особено въ глобалнитъ кредити за надници и за сезонни работи, търпятъ едно чувствително съкращение. При този уровень на срѣдната стойностъ на предметитъ отъ първа необходимостъ — а за тѣхъ азъ приведохъ достатъчно цифри — едно срѣдно спадане на срѣдната заплатата на българския държавенъ служител е нѣщо, което е свършено естествено, което логически следва. Азъ разбирамъ едно, г. г. народни представители, и смѣтамъ, че по него нѣма да имаме споръ: това, което се дължи на българския държавенъ служител, като му се даде, макаръ и въ ограниченъ размѣръ, съобразно съ този уровень на спадане ценитъ, своевременно, обществото ще бжде много по-спокойно и ще имаме едно съживяване на вътрешния пазаръ. Защото днесъ, при неплатени заплати за три месеца, което означава единъ кредитъ отъ около 800 милиона лева, срѣдниятъ нашъ занаятчия, срѣдниятъ нашъ бакалинъ, срѣдниятъ нашъ хлѣбаръ сж кредитори на българската държава, защото всичко това е взето отъ тѣхъ, имобилизирани сж тѣхнитъ оборотни срѣдства и естествено е, че стопанскиятъ животъ ще спре. Щомъ такова грамадно количество капиталъ е оставено безъ движение, той не може да манипулира и вследствие на това кредитирането ще спре, а съ това ще спре и неговото кредитиране и, следователно, ще спре цѣлиятъ животъ. Въ това отношение социалната и стопанската служба на българския държавенъ бюджетъ е огромна. Той трѣбва да се снабди съ срѣдства, макаръ и съ едно ограничено количество, заради това, защото само по този начинъ ще се улесни стопанскиятъ животъ. Да се вземе заемъ отъ чужбина, за да се извърши тази служба, азъ мисля, г-да, че никой не може да си прави тази илюзия, още повече, че за такива нужди никъде въ чужбина нѣма да се намѣри кредиторъ, макаръ да има емисари, които дохождатъ у насъ да шушукатъ на ухото на този или онзи и да му разправятъ, че кредитъ ще може да бжде даденъ. Това е илюзия; пари за такива цели не се даватъ и не могатъ да се дадатъ. А главното, г-да, азъ обяснихъ миналия пътъ, че само политически опредѣлени и мотивирани заеми могатъ да бждатъ дадени. Но ние не сме въ тази сфера.

Г. Т. Данаиловъ (д. ср): Не се знае, можемъ да дойдемъ и тамъ.

П. Стояновъ (д): На второ мѣсто, що се отнася до общественитъ разходи, всѣка идея за инвестиция, освенъ едно най-обикновено поддържане, е изключена и, следователно, въ това ние можемъ сжщо така да реализираме съкращения.

Но азъ се спирамъ върху друга една област, където бюджетътъ може да намѣри достатъчно срѣдства, то е

областта на така нареченитъ измами въ широкия смисълъ на думата, съ които французкото съкровище и законодателство въ последнитъ нѣколко години решително се занимава — и тукъ се направиха слаби опити, които не дадоха резултати — това сж всички закѣснѣли данъци, укрититъ данъци, неправилно деклариранитъ данъци и пр. Но въ това отношение у насъ нѣмаме още нищо извършено. И мене ми се струва, че е време въ тази област, като се изключатъ всички посрѣдници, комиссионери, . . .

В. Коевски (нац. л): Има ли такива?

П. Стояновъ (д): . . . да се постави въпросътъ здраво върху базата на пълното облагане, за да може да се постигнатъ съответни резултати.

Г. Петровъ (нац. л. П): Той (Сочи В. Коевски) плаща воененъ данъкъ.

П. Стояновъ (д): Г. г. народни представители! Азъ съмъ длъженъ да прибавя, че, по мое разбиране, една голѣма частъ отъ нови приходи ние можемъ да имаме отъ събирането на данѣцитъ. Нашата система на събиране на данѣцитъ е абсолютно негодна. Нашиятъ чиновникъ, нашата фискална бюрокрация, следва обектитъ на облаганята и декларациитъ, но никога тя не изхожда отъ положението на длъжника. Когато се има предъ видъ длъжникътъ и около него всички обекти, подлежащи на данѣчно облагане, и съответно съ това срѣдствата за извършване на това облагане, ние ще имаме много по-голѣма ясностъ въ събирането на данѣцитъ. Днесъ се изпраща за събиране опредѣленъ данъкъ по декларация или по оценка и тоя данъкъ за събиране отива при инкасатора-бирникъ. Не отива при единъ и сжщъ бирникъ за едно и сжщо лице-длъжникъ. И затова ние имаме обикновено пълна неизвестностъ какви сж направенитъ изплащания отъ всѣкого одного до днесъ. Въпрѣки всички проучвания които се направиха, никой български гражданинъ — недобросъвѣстния оставямъ настрана — и най-добросъвѣстниятъ не знае съ какво го задължава съкровището, за кои години и защо. Споровѣтъ сж изчерпани по едни случаи, когато той е направилъ своето респективно заявление, а въ други не сж.

Министъръ С. Стефановъ: И днесъ така ли е?

П. Стояновъ (д): Азъ ще обърна вашето внимание на следното обстоятелство. Облагането у насъ не дължи смѣтка за това длъжникътъ на държавата какви опредѣлени стари данѣци има; освенъ това не държи смѣтка за това какво окончателно му е опредѣлено да плати следъ изживяването на всичкитъ процедури; най-после, никога не държи смѣтка и не знае какво данъкоплатецътъ е платилъ. Днесъ при декларирането на дохода — желая въ това отношение да бжда разбранъ — при опредѣлянето и инкасирането на данѣка, въ тия три момента отъ процедурата на облагането съ данѣкъ, не се взема предъ видъ положението на длъжника. Въ всички страни възможноститъ на данъкоплатеца се взематъ предъ видъ, а у насъ не се взематъ.

Ето защо азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че въ тая областъ можемъ да имаме голѣми резултати, ако се въведе едно счетоводство, едни точно опредѣлени партии на всѣки единъ отдѣленъ гражданинъ, независимо отъ това, отгле му е опредѣленъ данѣкъ и по какъвъ поводъ. Централизацията по личности и длъжници, която се въвежда въ всѣко едно смѣтководство, ще ни даде възможностъ да разполагаме съ сигурни и своевременни постѣпления.

Председателъ: Завършете, г. Стояновъ.

П. Стояновъ (д): Завършвамъ.

Най-после, искамъ да обърна вашето внимание, че за уравновесяване на бюджета имаме и друго едно обстоятелство, което трѣбва да вземемъ предъ видъ. Това сж монополитъ, които днешното стопанско положение е създадо на отдѣлни лица или на отдѣлни групи. Тия монополи държавата е длъжна да ги вземе въ свои ръце. Напо., монопола на газта, на петрола — известни ви сж всички ония скандали и неуредици, които се извършватъ въ тая областъ — който е фактически монополъ на дружество „Петролъ“, трѣбва да бжде непосредственъ обектъ на финансово регулиране съ целъ на финансови приходи. Азъ не говоря нѣкаква ересь, г. г. народни представители. Въ проекта на Даладие, въ чл. 3, изрично е казано, че всички доставчици на петролъ сж длъжни да дѣлятъ печалбитъ

си съкровището, затова защото тѣ търкуватъ за смѣтка на съкровището. Въ Франция, на второ мѣсто, сѣ въвели монополъ за изработването и за търговията съ огнестрелнитѣ оръжия и, на трето мѣсто — за фероцеруима — единъ абсолютенъ монополъ. Трѣбва да се прибави при това, че съкровището може да прибѣгва и къмъ други фактически монополи. Ами че цѣлото наше индустриално производство е фактически монополно, който и браншъ да вземете.

Азъ заключавамъ, г. г. народни представители. Въ нашата страна, както въ малко други, непрекъснато се работи. Това желание да се работи и тази липса на отчаяние, съ които се характеризира нашиятъ стопански животъ, е общата база, върху която ние трѣбва да поставимъ всичкитѣ наши разбирания, всичкитѣ наши разсѣждения и работи относително управлението. Но ние трѣбва да знаемъ едно, че ако работитѣ продължаватъ да вървятъ така, както сѣ вървѣли досега, безъ да се изработи единъ планъ, завършенъ планъ, чрезъ който всѣки единъ видъ производство да бѣде опредѣленъ въ своето мѣсто въ общото народно стопанство и, главно, съотношението между ценитѣ да бѣде рѣководено, управлявано, ние ще дойдемъ до пълното изтощение и на общото стопанство, и на частното стопанство. Тия дефицити, които съкровището има въ продължение на последнитѣ 7—8 години и които постоянно се засилватъ, показватъ само едно: че ще излѣзе отъ строя и най-главниятъ факторъ за стопански и социаленъ прогресъ въ нашата страна — самата държава. И заради туй, г. г. народни представители, целта на управлението не може да бѣде друга, освенъ управление върху единъ строго опредѣленъ планъ, въ който валоризирването на всички производствени фактори и, главно, на най-главния, на труда на българския гражданинъ и на неговата способностъ да търпи лишения, да намѣри на първо мѣсто своята оценка. Ние трѣбва да сме много наясно, че фантазиратъ на миналото, мечтитъ на благороднитѣ отъ старото поколение, че чрезъ свободната конкуренция ще може да се достигне това равновесие, сѣ мечти отдавна изживѣни. Има единъ редъ, г. г. народни представители. Следъ Лондонската конференция — казахъ това и въ последния си говоръ — всички отиватъ да търсятъ равновесието само въ себе си. Голѣмитѣ митнически граници, които се издигатъ, не се издигатъ, за да се получатъ приходи отъ голѣмитѣ мита, напротивъ, вземете всички бюджети, включително и нашия, и вие ще видите, че постѣпленията отъ митата катастрофално спадатъ, защото нѣма вносъ, нѣма износъ. Голѣмитѣ митнически граници, които се издигатъ, сѣ да създадатъ по-голѣмата общностъ вътре въ територията между производственитѣ фактори и да издигнатъ още по-високо авторитета и отговорността на управлението въ запазването на съответния екилибъръ. Това се извъншава за смѣтка на фиксираниѣ, опредѣленитѣ пени. Ценитѣ въ всички страни днесъ отиватъ къмъ едно фиксиране, къмъ строго опредѣляне, нормиране, ако щете, не чрезъ комисарства, но чрезъ общитѣ действия на правителствата.

Тоя планъ, следователно, който трѣбва да бѣде изработенъ, е планъ на вътрешното стопанско управление и стопанска независимостъ къмъ чужбина. Идатъ събития — не е моя задача да навлизамъ въ тая областъ — отъ вънканско естество, ще се изразя съ тоя общъ терминъ, които ще турятъ на изпитания издръжливостта на всѣка нация, на всѣка държава. За тѣзи трудни времена, когато ще става въпросъ за независимостъ и за свобода или за робство и преобрѣщане въ колонии, държавата трѣбва чрезъ тоя изготвенъ планъ да бѣде готова да устои срещу всичкитѣ удари и съвети, които могатъ да дойдатъ отъ чужбина. Едни ще удрятъ, а други ще съветватъ. Всичкото, обаче, ще бѣде само за смѣтка на намаляването на свободата и независимостта тукъ въ нашата земя.

Ние сме обединѣли, ние сме подъ знака на катастрофално обединяване. Въпросътъ за нашата независимостъ, следователно, е въпросъ за смѣтка на работенето съ много малко активи. И заради това най-голѣмиятъ активъ, който ние имаме, все пакъ си остава активътъ въ областта на чистото управление и на политиката. Този активъ, г. г. народни представители, е управлението на максималната справедливостъ, ако ми бѣде позволено така да се изразя. Демокрацията може да запази своето положение и действително да създаде единъ режимъ, който да бѣде силенъ, достатъченъ да устои срещу всичкитѣ ония напасти, които може да му се изпрѣчатъ и ще дойдатъ за насъ, ако тоя режимъ, който демокрацията ще създаде и създава, се състои въ реформи и върви успоредно, въ непосредственъ допиръ съ маситѣ. Чрезъ компетентността и съ авторитета, който е построенъ върху благо-

състоянието и зачитането на народнитѣ маси, демократическото управление ще може да създаде надежди, да издигне положителното въ дейността на управляващитѣ, да открие перспективитѣ и по този начинъ да активизира търпението и лишението въ енергия и воля за действия. Съ предвидливостта и установяването на социалното съгласие демокрацията може да постави съотношение между социалнитѣ и политически групи и по тоя начинъ да гарантира социалния и политически миръ. А, най-главно, тя трѣбва да ликвидира съ опекунството на бюрокрацията и да издигне авторитета на компетентността. Тогава българската демокрация ще може да запази това, което представлява съвременна България, и ще уреди утрешна България. Защото иначе, г-да, пророчеството на единъ отъ нашитѣ стари държавници ще се изпълни. Преди 56 години българскиятъ държавникъ Тодоръ Икономовъ, въ 1877 г., пише писмо на Евлоги Георгиевъ, въ което казва: (Чете)

„Следъ идването на руситѣ въ страната ни първата грижа на нашитѣ българи тукъ бѣ да се настанятъ колкото се може по-добре въ реда на онѣзи, които ще управляватъ. Втората имъ грижа бѣ да обезпечатъ служебнитѣ си мѣста, като отстранятъ всички онѣзи, които не имъ сѣдѣ едниомышленици. Отъ тукъ борби и раздѣления, отъ тукъ глупави съперничества и безчестни предательства. Отъ тукъ монополностъ на служебнитѣ въ полза на онѣзи, които знаятъ повече да лъжатъ, повече да интригуватъ, повече да безобразничатъ.

„По тоя начинъ днесъ работитѣ сѣ въ рѣцетѣ не на онѣзи, които знаятъ що ще каже публична служба и общъ интересъ, а въ рѣцетѣ на най-недостойни честолюбци и интриганти, които сѣ глупоститѣ и неостойнството си учудватъ и най-тъпопеливия човѣкъ. Безъ да гледа за какво е достоенъ, само съ поддръжката на прител-партизани, всѣки се записва въ редоветъ на службогонцитѣ, умножава числото на дърмоидитѣ и съ това докарва повече срамъ и повече бъркотия въ работитѣ на управлението“.

И завършва: „Ако се продължи такъвъ порядъкъ, всички способни и опитни хора ще се отдалечатъ и работитѣ ще изпълняватъ само въ недостойни рѣце, за срамъ и вреда на народа ни“. Тодоръ Икономовъ пише това, г. г. народни представители, преди 56 години. (Оживление)

С. Таковъ (з): Думамъ ти, дѣще, сѣщай се, снахо.

П. Стояновъ (д): Като-че-ли отличието отъ днешното време е много малко. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

В. Коевски (нап. л. П): Все сѣщото е.

Министъръ С. Стефановъ: Това Вие го прилагате за днесъ. Какво да правимъ? Нѣмаме дипломъ за актъ, не можахме да добиемъ такъвъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ д-ръ Стоянъ Даневъ.

Д-ръ С. Даневъ (д. сг): (Отъ трибуната) Понастоящемъ България тѣне въ всеобща криза: криза финансово-стопанска, криза морално-политическа — криза въ всичко.

Страна демократическа по своето минало, по своята социално-политическа и стопанска структура, па, ако щете, и по конституцията, ние днесъ далечъ не можемъ да твърдимъ, че всичко е въ редъ, че всичко е нагледно образцово отъ гледище на демокрацията. Преди всичко за правилния ходъ на конституционната машина въ една представителна демокрация като нашата сѣ необходими силни, здраво организирани политически групи. Тѣзи групи би трѣбвало да обхващатъ цѣлия народъ. Трѣбва да се признае, че съ течение на времето, благодарение дейността на политическитѣ групи, и особено на Земледѣлския съюзъ, ние сме направили въ това отношение голѣмъ напредъкъ. Тѣй че броятъ на неорганизирания народъ е малъкъ. Но мисля, че не ще сгрѣша, ако кажа: все пакъ частъ отъ българския народъ не взема съзнателно участие въ политическитѣ борби. Това значи, че нашата демокрация страда отъ единъ голѣмъ недѣжъ.

Но по-голѣмиятъ недѣжъ е въ факта на многото партии, броятъ на които е нескончаемъ. И понеже, както казахъ, стопанско-социалната структура на българския народъ е доста еднообразна, а пъкъ всѣка политическа партия би трѣбвало да почива на идейна основа, очевидно е, че не можемъ да залостимъ съществуващитѣ у насъ партии о принципи, о политически идеи строго опредѣлени и по които едни партии да се различаватъ отъ други. При тая обстановка наличността на такъвъ го-

лъмъ брой партии внася смутъ въ политическата мисълъ на народа.

Заедно съ това трѣбва да се обърне внимание на обстоятелството, че неджгъ съществува и всрѣлъ самитѣ партии. Нѣма да обяснявамъ надълго отде произхожда това. Бихъ могълъ да кажа, обаче, едно — че нашето 500-годишно робуване подъ турцитѣ не ни е дало възможностъ да тачимъ социалната правда. Ние си оставаме индивидуалисти и всѣки се грижи и старае за себе си. Значи, този неджгъ е отъ миналото. Но има и другъ, и той е приждането въ политическата арена на безспирна вълна отъ нови политически дейци, които, може би, сѣ все пакъ доста интелигентни, но които сѣ икономически съвсемъ слаби. Тѣ съставляватъ голѣмата редица службогонци, които тровятъ както административния строй, така особено партийното дѣло, защото, вмѣсто партийтѣ да обърнатъ внимание на това, какъ да прокаратъ идеитѣ, които считатъ спасителни и за които радѣятъ всичкото имъ старание е насочено къмъ това, какъ да настанатъ онѣзи, които сѣ прѣвитѣ въ тѣхнитѣ редове. Азъ мисля, нѣма да сгрѣша, ако кажа, че, ако въ миналото все пакъ е имало колко-годе икономически самостоятелни граждани, които сѣ боравѣли въ политиката, днесъ въ прѣвитѣ редове на партийнитѣ дейци се ползватъ службогонцитѣ. А това е едно зло. Ако искаме залостването на партийтѣ о принципитѣ на демокрацията, ние трѣбва да се въоръжимъ противъ това зло и да го изкоренимъ.

За голѣмо съжаление, ние не само че не сме направили това, но и туй, което имаме като партии, не е достатъчно и крепко организирано. Роенето на партийтѣ е на дневенъ редъ. Това не е по-малко зло, даже, бихъ казалъ, още по-голѣмо. Вземете, напр., нашия Демократически сговоръ. Той управлява 8 години и въ края на 8-годишното си властвувание представляваше по-скоро една своеобразна коалиция, отколкото една единна партия. Може би причината да се крие въ това, че той се образува на власт, когато ззани и неззани се прилепятъ къмъ нея.

Все пакъ ние можехме да се надѣваме, че ако Сговорътъ остане дълго време въ опозиция, порокътъ ще се отстрани и той ще се обърне въ една истинска единна партия. Вмѣсто туй, за жалостъ, ние дочакахме пълно разчепление.

Не по-добре стои въпросътъ и съ Земледѣлския съюзъ. И странното е, че въ момента, когато блокътъ, въ който участва и Земледѣлскиятъ съюзъ, дойде на власт, ние веднага чухме характерния за нашия общественъ и политически хаосъ зовъ: „цепя се“. И още по-странното е, че тѣзи, които минаваха нѣкога за по-умѣрени, сега се стараятъ да минатъ за по-напредничави и по този начинъ да се отличатъ отъ своитѣ другари. Не говоря за групата около бившитѣ емигранти, която въ сжжностъ, отъ гледище идейно, не се различава отъ другитѣ. Да се мисли, че това разтѣление засѣга само върховетѣ, че не отива до долнитѣ наслоения на партийтѣ, е очевидно самоизмама.

За Работническата партия нѣма какво да кажа, но направи ми впечатление преди нѣколко месеца една радиотелеграма отъ Одеса и караницитѣ на братята отъ една и сжща група въ пловдивския затворъ. А това показва, че, като българска партия, и Работническата партия се дѣли и кѣса.

За раздолобивитѣ наши организации е излишно да се говори. Тѣ сѣ много, но вмѣсто да действуватъ на купъ, всѣка върви по особено направление.

Его политическата картина, която представлява днесъ България.

Въ нѣкои крайни срѣди това хаотично положение се тълкува като предназначение за необходимостта да дѣлимъ спасение въ диктатурата. Понастоящемъ, както знаете, тя въ една или друга форма вирѣе въ нѣкои европески държави, защото парламентаризмътъ действително прекрива сега засага една тежка криза. Не искамъ тукъ да подчертавамъ, че нѣмамъ нищо общо съ диктатурата. Първата предпоставка за успѣшната диктатура е личността на диктатора. Само човѣкъ съ широка култура, богата житейска опитностъ, безукоризненъ въ всѣко отношение, съ твърдъ характеръ и съ широка популярностъ, какъто у насъ нѣма, би могълъ да играе роля въ тая областъ. Безъ това диктатурата е олицетворение на най-отверателната тирания. За успѣха на дѣлното диктаторствъ не трѣбва да разчитва нито на казармата, нито на царя. Когато презъ миналата есенъ участвахъ въ конференцията въ Римъ, имахъ случая да беседвамъ съ незабвениямъ ръководителъ на сжлбинитѣ на Италия г. Мусолини и той ми каза: „Въ всѣки случай

държавниятъ глава трѣбва да стои на почтено разстояние отъ начинания, целящи въвеждането на диктатурата, защото за него тя е обоюостро оръжие“.

Азъ засегнахъ този въпросъ, защото между народнитѣ представители има мнозина, които милѣятъ за представителната демокрация. На всѣки случай, има прояви у насъ, на които трѣбва да се обърне внимание отъ представителитѣ на демокрацията. И не само това, а трѣбва да се заработи за сплотяването на партийтѣ на идейна основа. Тамъ е спасението. Азъ зная, че то е мжчно, но азъ не виждамъ другъ пътъ. Ако ние се наричаме върхове на политическата мисълъ и имаме претенцията да възпитаваме маситѣ, чини ми се, че прѣвъ нашъ дългъ е да възпитаваме себе си, т. е. да поставимъ граници на личния си егоизъмъ въ всичкитѣ му проявления.

Това — едно. Отъ друга страна, за сжщата целъ е необходимо окончателното и безвъзвратно стабилизиране на чиновническия персоналъ, за да престане службогонството, неизлѣчимата язва на всѣки административенъ строй. Тази язва трови най-вече партийния животъ, защото го тласка до задуха въ мръсното блато на личнитѣ разправи и смѣтки. Азъ не се боя, ако правителството, разрешавайки тоя въпросъ, настани свои привърженици на служба. Убеденъ съмъ, че следъ стабилизацията чиновничитѣ ще престанатъ да тачатъ връзкитѣ си съ партийтѣ и не следъ дълго време тѣ свършено ще се избавятъ отъ въздействието на партийнитѣ организации. Но, безспорно, желателно би било, ако се прибѣгне къмъ тая система за стабилизиране на чиновничеството, да се изработи специаленъ законъ, за да могатъ да се задържатъ само онѣзи чиновници, които сѣ действително честни, дейни и способни.

Въ тоя редъ на мисли, позволете ми да прибѣгна до една ересь отъ гледище на политическото правоучение на демокрацията. Азъ мисля, че предъ грозната днесъ партийна неразбория, дългъ се налага на правнукъ на Луи Филиппъ, нашиятъ царъ, да изневърти на неговата проповѣдъ за ролята на държавния глава въ конституционното управление и отъ високия си прѣдесталъ да се опълчи решително противъ дробенето на партийтѣ. Припомнямъ си по поводъ думитѣ на покойния ромънски кралъ Каролъ, дошълъ въ Гривица по случай 25-годишнината отъ освобождението на България, казани предъ князъ Фердинандъ и предъ мене: „Лѣкътъ противъ дробенето на партийтѣ е лесенъ и ефикасенъ въ рѣцетъ на държавния глава. Шомъ той забележи признаци къмъ дѣлежъ, нека привика представителитѣ на очерталитѣ се течения и имъ заяви категорично, че ако не се сплотятъ, властъ не ще видятъ. Тази е, зарѣцъи кралътъ, моята система, която е дала досега най-добъръ резултатъ“. Азъ ще прибавя: à bon entendeur salut!

Както вече казахъ, кризата обхваща всичко, тъй е обща, но тя особено засѣга земледѣлието, както никакъ другъ пътъ отъ освобождението на България насамъ. Наистина, земледѣлието изнемогва, а съ него заедно, и всички останали стопански начинания, защото малко или много всички черпятъ сокъ отъ земледѣлието. За непасти, покрай тая стопанска криза върлува и остра финансова криза, та нѣма възможностъ нито държавата да разчитва за ефикасна помощъ отъ страна на народното стопанство, нито обратно — народното стопанство може да разчитва на държавнитѣ финанси. Все пакъ, макаръ съ сетни сили, държавата се помъжи да помогне на земледѣлието съ учреждението на храноизноса. Обаче неговата деятельность надали ще може да продължи, тъй като неволята на държавата е тъй остра, че досега тя не е била въ състояние да осребри даже издаденитѣ отъ нея бонозе. Вънъ отъ туй Народното събрание се помъжи съ особени закони да облекчи дължницитѣ земледѣлци и неземледѣлци. За жалостъ, гонимата целъ не се постигна. По-важното е, че законитѣ внесоха смутъ въ българското общество, тъй като всички слоеве на това общество сѣ доста чувствително засегнати отъ кризата и мжчно е на гърба на едни да помогнешъ на други. Вмѣсто облекчение, нанесе се чувствителенъ ударъ на кредита, а безъ кредитъ, както знаете, никакво начинание въ стопанското поле не може да вирѣе. При прокараването на тия мѣроприятия се забрави, че най-тежкото бремене на нашия дължникъ е задължението му при държавнитѣ и общественитѣ кредитни учреждения, тъкмо онѣзи, които законътъ пощади като привилегирани кредитори. За да се излѣзе отъ това безизходно положение, ще трѣбва по необходимостъ да се засегнатъ и държавнитѣ и общественитѣ кредитни учреждения.

Г. г. народни представители! По тоя въпросъ азъ не ще се посвѣня да заключа, че и при най-добрата воля, при днешната българска действителностъ, идеално срѣд-

ство за изкореняване изъ дъно на кризата нѣма. Ето защо въ края на краищата изходътъ, поне отчасти, ще се на-мѣри, отъ нѣмай-къде, въ пословичната способностъ на българина да умѣе и при най-тежки условия да се приспособява. Тежка е тази присъда, но странно е, че къмъ каквито и сръдства да прибѣгнемъ, нашето спасение ще бѣде именно въ тази способностъ на българина, резултатъ на неговата столѣтна неволя. Въ всѣки случай, понастоящемъ всички, и въ това число, на първо мѣсто, производителнитѣ съсловия, имаме повелителенъ дългъ да залегнемъ съ всички сили да уравнивесимъ държавния бюджетъ. Устойчивостта на държавнитѣ финансии трѣбва да бѣде първиятъ постулатъ на всѣки добъръ и разбранъ гражданинъ. Безъ него изходъ нѣма, а хаосъ и пълно разтление.

Какво, прочее, предлежи да се направи предъ видъ незавидното положение на нашитѣ финансии? Да се мисли, че съ нови данѣци може да се постигне целта, е самоизмама, защото, при тежкото обременяване на българския данѣкоплатецъ, поради днешния стопански застои, създаването на нови изобилни приходни източници съ нови данѣци е изключено. Мисля, че е излишно да се спирамъ на направеното отъ нѣкои сръди предложение, да се обложатъ еднократно известни категории данѣкоплатци, предимно градскитѣ. Тази своеобразна отъ гледище на социалната правда мѣрка, освенъ че не може по никакъвъ начинъ да заздрави нашитѣ финансии, но сигурно тя ще застави много данѣкоплатци да отчуждятъ своитѣ имоти за безценкъ, или пъкъ да оставятъ да ги извадятъ на публиченъ търгъ, разбира съ, съ сѣщия резултатъ. Недейте забравя, че почти всички сѣ потънали въ дългове, както това се вижда и отъ петициитѣ, отправени до насъ. Отъ гледище на социалната правда би могло, може би, да се внесе самъ и тамъ нѣкоя малка поправка на днешната данѣчна система, но илюзия е да се предполага, че съ това съкровищнитѣ постѣпления ще се уголѣмятъ значително. Господата въ Женева, които препорѣчватъ нови данѣчни източници, не си даватъ въроятъ смѣтка за крайното обременение на българския данѣкоплатецъ. Нека се надѣваме, че нашитѣ ръководни финансови кръгове, начело съ министра на финансии, ще съумѣятъ да имъ отворятъ очитѣ — тѣмъ и на носителитѣ на нашитѣ държавни облигации. Да, г-да, налага се да бѣдемъ облекчени отъ тежкото бреме на репарациитѣ и други заемни сдѣлки, сключени следъ войната, пъкъ съ целъ да се справимъ съ наложенитѣ ни отъ войната тежоби.

Следъ неимовѣрнитѣ отстъпки, направени на Германия по въпроса за репарациитѣ, надали има мѣсто да се товари опросѣла България съ репарации.

Заблуда е сѣщо тъй да се мисли, че разковничето се крие въ нови заеми, които, впрочемъ, никой не ни предлага.

При тая обстановка страхъ ме е да не изпаднамъ до положението на Унгария и Ромъния, колкото това, отъ друга страна, да не е желателно.

Вънъ отъ това, на първъ погледъ, остава да диримъ спасение въ икономитѣ. Но какво могатъ ни донесе икономитѣ? Следъ неимовѣрнитѣ съкращения, направени въ разходния бюджетъ презъ последнитѣ години, такива би могли да се реализиратъ съ съкращение на външественитѣ разноски, т. е., тъй да се рече, съ одрипяване на държавата. Споредъ мене, само спирането на нови постройки би могло засега да се препорѣча.

При тая обстановка, който говори за икономии, трѣбва да има предъ видъ преди всичко реорганизацията на службитѣ, за да се намали до минимумъ кадърътъ на чиновницитѣ. Истина е, че броятъ на чиновницитѣ, предъ видъ ограничената сравнително деятелностъ на държавата, както това многократно се е изтъквало, е непомѣрно голѣмъ и би трѣбвало да се намали. Знамъ, че тая операция е болезнена, знамъ, че, отъ друга страна, подобно начинание ще има за послѣствие обременението на пенсионния фондъ, който и безъ това се намира въ окаяно положение; но трѣбва да признаемъ, че при днешната изключителна обстановка тая мѣрка е наложителна. Прибавямъ, че тя ще бѣде все пакъ въ пълната смисълъ на думата спасителна, ако, както казахъ, по поводъ на нея, се най-сетне стабилизира положението на чиновницитѣ.

Друго подходящо мѣроприятие за достигане на сѣщата целъ би съставлявало коренното преустройство на учебното дѣло — съ обективъ не само да се нагоди то споредъ нуждитѣ на момента, като стане по-практическо съ огледъ на непосредствени производителни цели, но като заедно съ това се намали непомѣнно разходнитѣ бюджетъ на просвѣтата. Признавамъ, че задачата е извънредно трънлива, тя ще предизвика силенъ отпоръ, но

трѣбва да имаме смѣлостта да подчертаемъ, че другъ изходъ отъ посоченото сръдство, което може да се нарече прямо героично, нѣма. Впрочемъ, нека не изпущаме изъ предъ видъ, че безразборното засилване контингента на безработнитѣ интелегентни — неминуема последица въ днешната просвѣтна политика — може да се отрази най-зле за нормалното развитие на държавата. Не ще сгрѣша, ако прибавя, че то може да бѣде сѣдбоносно даже за нейното бъдеще.

Всички тия героически мѣрки, къмъ които би се прибавили и мѣроприятията, на дневенъ редъ отъ нѣколко години насамъ, за рационализиране на земледѣлието, не би турили край на кризата, ако не успѣемъ да намѣримъ подходящи външни пазари за земледѣлскитѣ произведения. Понастоящемъ още повече, отколкото въ миналото, характеристичната черта на международния стокотъ обмѣнъ е принципа *do ut des*. Спроти тая дебело подчертана насока на международната търговия, трѣбва да се признае, че ние не сме целесъобразно обстановени. Причината е, че покрай преобладаващото земледѣлско производство въ страната, ние, следвайки примѣра на континенталнитѣ европейски държави, посегнахме да създадемъ, тъй да се каже, отъ нищо наша собствена народна индустрия. Доколкото приложението на тая стопанска политика има предъ видъ преработването на нашитѣ сурови произведения, тя би могла донегде да се одобри, макаръ да е явно до очевидностъ, че при скѣпитѣ капитални, недостатъка на опитни технически сили и ограничеността на нашата вътрешна консомация, за голѣма индустрия въ сѣщински мисълъ на думата речъ не може да става. Но ние отидохме още по-далечъ. Нашиятъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия, въ връзка съ митническитѣ тарифи, даваше и дава безразборно подкрепата си на всевъзможни индустриални начинания, които нѣматъ нищо общо съ преработването на сурови произведения. Благодарение на него у насъ се мѣчатъ да вирѣятъ всѣкакви индустрии отъ паразитенъ характеръ. Тази безгранична, бихъ казалъ, щедростъ на българския законодатель коштува стотици милиони на българското стопанство — държавно и народно. Но въ тази наша стопанска политика се крие и нѣщо повече: тя се явява днесъ за днесъ, предъ видъ на кризата, сериозна прѣчка да влѣземъ въ споразумение съ държави, въ които нашитѣ земледѣлски произведения би намѣрили пазаръ. И наистина, срещу тия наши произведения, предназначени за износъ, ние едва ли имаме съ какво да компенсираме външния пазаръ. Остава да засегнемъ нашата зараждаща се индустрия въ всичкитѣ ѣ разклонения. Въпросътъ е отъ много деликатенъ характеръ. Както и да гледаме на тая индустрия, тя е все пакъ резултатъ на законодателни актове, които сѣ прѣко насърчавали влагането на капиталъ въ нея. Можемъ ли сега да игнорираме това обстоятелство и безъ повече да мислимъ да ѣ нанесемъ съкрушителенъ ударъ? Решението на този въпросъ не е така лесно, колкото, отъ друга страна, да се налага то и отъ повика за поевтиняване на живота. За да може да се отиде по-нататкъ въ тая посока, трѣбвало би да се следва примѣрътъ на Италия, която, съ помощта на единъ внушителенъ вътрешенъ заемъ, взе въ рѣце сѣдбата на цѣлата своя индустрия, като ликвидира анемицитѣ, или, ако щете, паразитнитѣ предприятия, а нагоди останалитѣ спроти нуждитѣ и възможноститѣ на страната. Обаче намъ липсватъ сръдствата за подобна главоломна операция. Въ всѣки случай трѣбва една основна ревизия на закона за насърчение на мѣстната индустрия. Другояче сключването на благоприятни за нашето земледѣлско производство търговски договори е невъзможно. За внушителенъ образецъ въ това отношение може да ни послужи новата стопанска насока въ Англия, която, въ отклонение отъ принципа на *free trade*, иска съ тарифна политика да брани дори и своето земледѣлско производство! Тая забележителна проява въ люлката на знаменитата нѣкогажъ манчестерска школа ще трѣбва да ни накара да се замислимъ и ние, плуващитѣ все още въ водитѣ на най-примитивното стопанство. Намѣсата на държавата въ стопанскитѣ въпроси, и безъ това на дневенъ редъ у насъ, ще трѣбва да се развие и обобщи планомерно, защото, наистина, натѣкваме се на страшни порядки. Така, въ едно село въ Северна България има нѣколко пѣтнически автомобили, въ друго — две модерни мелници. Оставамъ на страна вършачкитѣ и другитѣ крупни земледѣлчески машини, които, поради изобилие и поради характера на нашето дребно землевладение, не могатъ рационално да се използватъ. При наличността на такова безсмислено стопанисване, намѣсата на държавната властъ е не само допустима, но и въ висша степенъ наложителна. Ще бѣде ли, обаче, държавата на висотата на своето въслу-

чая много деликатно положение? Ето голѣмият въпрос. Удовлетворителен отговоръ на тоя въпрос може да даде само една основна стабилизационна реформа на нашитѣ чиновнически кадри съ огледъ на честностъ, работоспособностъ и компетентност. Ето най-трудната и най-наложителната задача на народното представителство.

Преди да свърша, ще кажа две думи за външната политика. Разбира се, тя е и не може да бъде освенъ миролюбива. Старателно ние се свиваме въ черупката си и очевидно никой добросъвестенъ наблюдател не може да ни набеди, че задъ тая външностъ се криятъ черни замисли. Единственото, на което ми обрнаха вниманието и въ Италия, бѣше — съ своята халтавостъ да не допустнемъ да бѣдатъ предизвикани инциденти на границата, които биха могли да бѣдатъ използвани противъ нашата безупрѣчна въ всѣко отношение политика.

При днешната обстановка повече отъ насъ не може да се изисква. Казвамъ изрично — при дадената днесъ обстановка, защото по отношение на насъ тя далечъ не е нормална. За да бъде тя такава, т. е. нормална, нашитѣ съседи би трѣбвало да изпълнятъ предварително поне поетитѣ отъ тѣхъ международни задължения по отношение на насъ и нашето племе.

Азъ нарочно оставямъ настрана всѣка алюзия на чл. 19 отъ пакта за Обществото на народитѣ. Все пакъ, ако нѣкой иска непременно да ни съблазни и въкара въ изкушение съ перспективата на нѣкакъвъ пактъ, за който така усърдно мечтаятъ нашитѣ съседи, нека по собствена инициатива се възползува отъ разпорежданията на тоя членъ и ни направи съответното предложение. Кой знае, може би въ тоя случай опитътъ да успѣе — въ интереса на трайния миръ на Балканския полуостровъ.

Засега ние се ограничаваме да искаме само точното изпълнение на договоритѣ. То е, безспорно, наше право, а несъмненъ дългъ на нашитѣ съседи.

Е добре! Въ разрѣзъ тѣкмо съ договоритѣ тѣ всички, безъ изключение, не зачитатъ никакъ осветенитѣ права на българскитѣ малцинства. Въ укоръ на наука и на история едни ни залъгватъ съ нѣкакъвъ таинственъ абцедаръ, а други дори отичатъ съществуването на подобни малцинства у тѣхъ. При такава обстановка да се говори за приятелски отношения съ съседитѣ е горчива ирония!

А какво да кажемъ за неволята, на която е изложено мирното българско население въ Добруджа отъ безюзднитѣ цинцарски тѣлпи? Неговото положение става особено тежко, вследствие тѣй наречената поземелна реформа. Защото тя го лишава отъ бащиния късъ земя, о която то е тѣй душевно привързано и отъ която изкарва своя залькъ.

Като е речъ за поземелната политика въ оня край, основана ужъ на турския законъ за земитѣ, питамъ, какъ се приложи този сжщиятъ законъ, действително въ сила въ Северна Добруджа, въ момента на нейното присъединение къмъ Ромъния? Да, тогава не ставаше речъ за никаква гола собственост на държавата. А споредъ нашитѣ закони, въ сила отъ 1878 г., въ цѣла Южна Добруджа се признаваше само пълната собственост върху земята, основана на крепостни актове и на просто давностно владение. Е добре! При тая обстановка пита се: какъ можѣ, въ разрѣзъ съ основнитѣ положения на международното право, да се лиши населението отъ придобитото и признатото му по законъ право на собственост върху обработваната отъ него земя?

Не по-добре стои въпросътъ за нашия излазъ на Бѣло море. И наистина, вмѣсто да ни обезпечатъ тоя излазъ, както гласи договорътъ, едни ни прашатъ въ Солунъ — види се, за да премине стоката ни презъ цѣлия полуостровъ, преди да бѣде изнесена; други ни обръщатъ вниманието на отличното, споредъ тѣхъ, Бургаско пристанище, а трети се загрижили за нашия бюджетъ, който, споредъ тѣхъ, не можѣлъ да покрие разносикътъ за едно модерно пристанище. Въ всички тия блангонамѣбени подмѣтания има всичко друго, само не добра воля за изпълнение на поети задължения. Най-сетне нѣкои ни просто оспорватъ правото да добиемъ излазъ на Тракийското крайбрежие! Това последно възражение е съвсемъ несъстоятелно, защото договорътъ за миръ въ Ньои, отнемайки ни Приморска Тракия, въ полза, забележете добре, не на Гърция, а на съглашенцитѣ, едновременно разпорежда за излазъ на море. Значи, тоя излазъ трѣбва да бѣде на отстъпеното тѣмъ Тракийско крайбрежие. Колкото се касае до характера на излаза, и когато той бѣде само икономически, както твърдятъ тѣрцитѣ, пакъ естествено следва, че следъ съоръженето на излаза като модерно пристанище, ние не можемъ да бѣдемъ осѣдени да се сношаваме съ него съ аероплани, а трѣбва да имаме възмож-

ностъ да го свържемъ съ нашата желѣзнопътна мрежа съ специална, построена за целта желѣзница, която въ сѣдебно-административно и стопанско отношение трѣбва да бѣде всецѣло въ наши ръце. Другояче достѣпътъ до море нѣма никакъвъ смисълъ за насъ, а и договорътъ въ Ньои не е ималъ, сигурно, предъ видъ излазъ, обслужванъ съ аероплани, които тогава не бѣха още на мода!

Най-сетне, вънъ отъ неудовлетворенитѣ наши права за обезщетения по разни въпроси, заслужава да се отбележи, че търговскитѣ ни обмѣнъ, нѣкога тѣй внушителенъ съ южнитѣ съседи, е сега засега, не по наша вина, съвсемъ замръбълъ.

Ето не особено съблазнителната картина на нашитѣ отношения съ съседитѣ.

И все пакъ последнитѣ събития, срещитѣ на балканскитѣ владетели, посещенията на нѣкои отъ ръководителитѣ на политиката на балканскитѣ държави въ София, като да разведриха донегде сжстената балканска атмосфера. Не можемъ да не вземемъ бележка отъ всичко това и да не пожелаемъ пълно разведряване.

При тая обстановка, която считамъ за предназначение на по-надеждно бѣдеще, пита се, какво може и какво трѣбва да се предприеме въ настоящия моментъ? По тоя въпросъ азъ се обяснихъ въ комисията по външнитѣ дѣла и нѣма защо да се повтарямъ. Доста е да изкажа задоволството си, че представителитѣ на всички почти политически течения у насъ, заедно съ министъръ-председателя — небивало до сега събитие у насъ — застанаха на еднакво становище по насоката на нашата външна политика. А това е, днесъ заднесъ, голѣма придобивка за страната и отъ особено значение за кабинета, който, вървамъ, ще съумѣе да използва благоприятната обстановка.

Азъ ще си позволя да изтъкна само едно, а именно, че въ случая главната наша задача трѣбва да бѣде да се запази народностниятъ обликъ на българското племе.

За успѣха на подобна политика правителството се нуждае отъ пълната подкрепа не само на Парламента, но и на общественото мнение вънъ отъ тая ограда. Да се подкопава, прямо или косвено, отъ отговорни или неотговорни фактори неговиятъ авторитетъ въ тази областъ, значи да се злопоставя то, а заедно съ това да се осуетява единствената спасителна за страната политика.

Но нѣщо повече. За тържеството на тая политика важна роль се пада и на мѣроприятията, които се взематъ и ще се взематъ за заздравяването на вътрешното политическо и стопанско положение на страната.

Ето защо сплотяването на партиитѣ на идейна почва представлява не малъкъ интересъ и за външната политика. То ще ни обезпечи, заедно съ единъ дѣловъ парламентаризъмъ, и едно трайно и солидно управление, съ тежестъ предъ външния свѣтъ.

Не по-малко значение ще има въ тая посока и коренната реформа на администрацията, защото новитѣ стопански функции на държавата, функции отъ тѣй деликатно естество, могатъ да бѣдатъ повѣрени само на служители честни, компетентни и преди всичко затвърдени на мѣстата си. Съ това предъ очитѣ на външния свѣтъ, изтерзанъ стопански и финансово, ще се повдигне непремѣнно и цената на приятелството на България. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ и нѣкои народни представители отъ другитѣ парламентарни групи)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Енчевъ.

Г. Енчевъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Една възможностъ при разискването на проектоотговора на тронното слово получава народното представителство — да се изкаже одобрява ли то изминатия пътъ, одобрява ли миналата дейностъ на отговорното правителство, признава ли посоченитѣ полюбивки и съгласно ли е съ проектиранитѣ законодателни мѣроприятия на сжщото.

За мене проектоотговорътъ на тронното слово обгръща дейността и изразява мнението на цѣлата Камара. Обаче такива сж нашитѣ явни, така се действува въ нашия Парламентъ, че задачата му се раздѣля на две, като опозицията получава малко по-лека задача — да критикува, а управляващото болшинство — да защити разумно, добросъвестно голѣмитѣ усилия, които правителството е полагало въ досегашната си дейностъ.

Г. г. народни представители! Отъ трибуната на Народното събрание трѣбва да лѣха само голѣма добросъвестностъ, говорътъ да съответствува на голѣмата отговор-

ността, на тежкия кръст, който общественикът и народният представител носи, и затова, колкото и ролята на опозиционера въ Народното събрание да се улеснява от самото му положение на опозиционер, колкото и да е простенъ този егоизъм, който съществува въ откъсания човѣкъ и въ откъсания партии, опозиционно настроени спрямо управлението, поради което то не може да чака от тях едно абсолютно одобрение на своята дейност, все пакъ, когато ще преценяваме тази дейност, не бива да си затваряме очите предъ условията, при които тя е проявена. Г. г. народни представители! Кой българинъ, взелъ участие въ изборите на 21 юний 1931 година, нѣма да си спомни съ ужасъ страшното наследство, което пое сегашното управление? Въ името на какво дойде новото правителство? Въ името на що се наложи обединението на четири партии въ тази страна? Въ името на това, да се ликвидира съ едно старо положение, да се тръгне по новъ път. Именно вървенето по единъ новъ път, неизвестенъ за онѣзи, които се раздѣлиха съ властта следъ резултата отъ изборите на 21 юний 1931 г., показва, че новото правителство е срещнало трудности, срещнало е спънки, които българскиятъ Парламентъ има да прегледа на днешния день.

За да може едно управление, дошло да работи, да прояви дейностъ самостоятелна, дейностъ за размахъ, нужно му е да има здраво стопанство, свободни граждани, съ вѣра въ собствената си държава; потрібно му е да има задъ гърба си и организирана сила, за да може да разчита на нея, било по външната политика, било тамъ, където трябва да се почувствува, че правителството има на какво да се облѣга. А когато ние дойдохме на власт, заварихме гражданите лишени отъ политическа свобода, стопанството предъ прага на пропадѣта, българското село предъ прага на икономическото заробване, заварихме разруха, пепелища и кърви въ тая страна, и правителството на Народния блокъ започна да чисти и привежда въ известностъ народната сграда.

Г. г. народни представители! Мирътъ, необходимъ за едно правителство, за да може то да твори, при нашите български нрави, се изкупува съ пената на голѣми жертви. Нима бѣше лесно да се прекрати онова настроение и онова острѣвение, което съществуваше между гражданството? Нима бѣше лесно да се тури край на споровете, кой е по-голямъ и кой по-малкъ патриотъ? Нима бѣше лесно да се заставятъ всички въ България да знаятъ, че има закони, които еднакво задължаватъ всички граждани въ тая страна и нѣтъ позволяватъ да се ползватъ съ еднакви права? Правителството, изпълнявайки декларацията си за миръ, направи всички възможни усилия, за да създаде този миръ, и го създаде. Азъ не чуѣхъ отъ опозиционните оратори да посочатъ като дефектъ на днешното управление, че презъ неговото властвувание убийствата продължаватъ, че презъ неговото управление гражданите, които замръкватъ въ своите домове, не сѣ сигурни, че ще осъзнатъ, както бѣше нѣкога, или че правителството е изтъввало юздите на упреждения и по всички насоки и направления на нашия политически и общественъ животъ боравятъ неотговорни фактори. Ако такива обвинения се лансиратъ, въ тяхъ ще има голѣма доза недобрѣвѣстностъ.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): И да го кажемъ, нѣма кой да ни чуе.

А. Николаевъ (з): Нѣма кой да ти повѣрва.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): И сега има безследно изчезнали.

Г. Енчевъ (з): Подмѣта ми се, че и сега имало безследно изчезнали, и то, за голѣмо съжаление, отъ единъ земеделецъ, който бѣше избранъ съ листата на Народния блокъ, който се ползва отъ свободите, създадени отъ Народния блокъ, който и днесъ живѣе подъ гаранцията за сигурностъ, създадена за българските граждани пакъ отъ правителството на Народния блокъ.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Турците казватъ: „Шукюръ идеримъ“.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Не е тукъ мѣстото ние, земеделците, да споримъ помежду си, особено хората, които работиха за създаването на Народния блокъ и го създадоха. Нека по-добре минемъ къмъ онази дейностъ, която извиква днесъ Парламента да изготви еднородно съ своя вѣтъ проектотговорна на тронното слово.

Като казвамъ, че за едно управление е потрібно здраво стопанство, че му сѣ потрібно много обективни условия, при които то да проведе своята политика, азъ намирамъ,

че точно въ това отношение българското правителство получи едно много лошо наследство. Изправена една държава предъ 25 милиарда лева задължения външни, стаи и нови, изправено нейното стопанство предъ вътрешни задължения, първата грижа на правителството, следъ създаването на мира, следъ утихването на политическите страсти, следъ премахването на ежбите въ българския народъ, бѣ да тръгне по пътя на възстановяване народното стопанство. Бихъ ли могълъ отъ мѣстото, което заемамъ, да нѣмамъ предъ видъ дълга, който имамъ да изпълня, и да не призная колко мъчно е то да се възстановява, особено при едно такова положение, каквото ние заварихме? Законите, които правителството прокара, целещи да заякчатъ българското стопанство, целещи да гарантиратъ неговото спокойствие откъмъ кредиторите му, не бѣха закони на болшевиизма, а бѣха закони на разума, закони, наложени отъ новото време.

На насъ ни се правѣха упреци, като управляваща партия или като управление, съставено отъ четири партии, че деморализираме българските граждани, българските данъкоплатци, когато говоримъ за задълженията имъ, когато говоримъ за намѣсата на държавата въ тяхните смѣтни отношения. Но ако тѣзи, които ни критикуватъ, бѣха на нашето мѣсто, тѣ или нѣмаше да направятъ повече отъ онова, което ние направихме, или щѣха да оставятъ на произвола на съдбата всички, които се опитватъ да се саморазправятъ за своите парични смѣтки.

Г-да! Азъ нѣма да твърдя въ този моментъ, че голѣмиятъ въпросъ за задълженията на българското народно стопанство е получилъ вече своето правилно разрешение. Това не би могълъ да твърди никой отъ това мѣсто. Но не мога да не кажа, че усилията, които се полагатъ, показватъ, че ние не сме оставили онѣзи, които се мъчатъ въ днешните тежки времена и кризи на стопанството, да се справятъ сами съ собственото си положение. Правителството върви по единъ път на лѣкуване болките на народа и нѣма да спре дотукъ, за да го упрекуватъ въ утрешния день, че е оставило народа на произвола на съдбата.

Г. г. народни представители! Сподручливото разрешение на въпроса за задълженията ще успокои и развълнуваното българско обществено море. Въ днешно време, при така взетите мѣрки, да не бѣде ексекутиранъ длъжникътъ, при така гарантираното му спокойствие до края на настоящата година, ние виждаме въ него едно очакване, че съ тая мѣрка трябва да се отиде по-напредъ, тя трябва да бѣде продължена. Не затуи, че длъжникътъ е заживѣлъ съ намѣрението да изяде парите на кредитора, не затуи, че въ него залѣга убеждението, че той никога не бива да плати нищо, но затуи, защото има обективни причини, които показватъ, че днесъ българското стопанство не може да се справи само съ създаденото положение. И какви сѣ мѣрките, които правителството взема? Първата мѣрка бѣше да се спре положението така, както е заварено. И съ прокарането на закона за облекчение на длъжниците и на закона за закрила на земеделеца-стопанинъ, колкото и резултатите отъ тия два закона да се отричатъ отъ мнозина, настѣпи онова спокойствие, което е потрібно, за да може да се изчака голѣмата, радикалната реформа за задълженията. Успѣе ли българската власт, успѣе ли българското правителство, съ разумно отнасяне къмъ въпроса за задълженията, да прокара и този голѣмъ законъ, който чака цѣлиятъ български народъ, за насъ остава да чакаме само готовността на българските граждани, на българските стопани да продължатъ своя стопански животъ, своята стопанска дейностъ.

Нѣкога, г. г. народни представители, ставаше споръ: българското село представлява ли основа на стопанския животъ на нашата страна или българското село и българското селячество живѣятъ подъ знака на една демагогия, деморализиратъ се умишлено отъ всички, които минаватъ презъ земеделското сдружение, за да ги използватъ само като една маса, да ги хвърлятъ тамъ, където пожелаятъ? Въ днешния день много факти показватъ, много убедителни аргументи има, че като основа на българския стопански животъ стои българското селско стопанство. Всички останали съсловия, всички останали поддѣления на нашия стопански животъ сѣ помощници на българското земеделско стопанство. Когато българскиятъ стопанинъ-земеделецъ е въ състояние да консумира отъ пазара, когато българскиятъ стопанинъ-земеделецъ търси да задоволи своите нужди и има тая възможностъ, тогазъ у насъ и занаятчията, и еснафътъ изобщи, и адвокатътъ, и всички други, които служатъ и съществуването на които е свързано съ поминѣка на българското селско стопанство, съ неговата способностъ да консумира, намиратъ

възможност да съществуват. Днес виждаме едно явление, което ни убеждава, че наистина българското селско домакинство е сръбско, е въ невъзможност да консумира. То търси отдушник, то търси да изнася своето производство, то се лута и въ такъв случай няма да отречем даването навреме помощ от българската държава въ лицето на нейната власт. Нима, г. г. народни представители, не е нужно да признаем, че ние сме отклонили българската власт от пътя ѝ, че сме впрегнали държавата и сме я направили търговец? Докато държавата има едно задължение — да контролира действията на всички свои органи, тя днес представлява един търговец. И вие днес съ право повдигате въпроса за планово стопанство, вие съ право повдигате въпроса за намѣса въ производството и за определяне на неговите разходи, за посочване неговите пътища, за да не се изправим пред катастрофи, каквито много често у нас се случват вследствие на свръхпроизводство.

Г. г. народни представители! Въ днешните трудни времена, когато цял свят се бори за собственото си спасение, когато никой не е въ състояние да протегне ръка и да помогне на малка, немощна България, не съ за отминаване благородните усилия, полагани от българската държава, за да може да се помогне на българското селско стопанство. Правителството не пропусна да направи това съ риск да бъде упрѣкнато, съ риск да бъде тормозено от критиката на мнозина чрез пресата, че то прахосва сръдства, за да поддържа Дирекцията на храноизноса. Но нека бъдем добросъвестни и тук, когато има да признаем, че наистина без намѣсата на държавата, без съдействието на българското правителство цената на нашите зърнени произведения щѣше да остане много далече, щѣше да бъде много по-незадоволителна. И ако днес тя още е незадоволителна, колко по-незадоволителна щѣше да бъде и колко по-лошо щѣше да се отрази върху стопанството и върху сръдствата на стопанина, ако той бѣше оставен на произвола на съдбата?

Г-да! Трудно е да се създава и поддържа един изкуствен пазар. Това не ще да е било лесно и въ Франция, както се визира от преждоговорившия оратор, че въ Франция е установена една минимална цена на зърненото производство и я поддържат. Това същото няма да бъде лесно и за Ромъния, това няма да бъде лесно и за нас, както се и доказва, че не е лесно. Но то се налага, г-да. Защото въ тѣзи времена, когато производителът сам не може да си служи съ външните пазари поради запълване на тия пазари, на които можехме да излизаме, намѣсата на правителството е задължителна. И тя е задължителна като намѣса на днешното правителство съ вземане активно участие въ производствения процес и въ процеса на намиране пазари. Тя е задължителна не само за днешната, но и за утрешната власт, която ще излѣзе, и трѣбва да излѣзе, пакъ от българския Парламент.

Г. г. народни представители! Не би било много трудно провеждането на една реформа, да създадем една организация за поддържане на нашето житно тържище. Въпросът свършва, въпросът спира пакъ до сръдствата, до парите. И ако нѣкога, през време на земеделското управление, ние създадохме тогавашния консорциум, съ който успѣхме да изнесем хранитѣ на далечните световни пазари, да върнем на българския производител, на българския земеделец една голѣма част от припадащата му се печалба от продажбата на зърнените храни и да дадем по-евтин хлѣб на непроизводителното градско население, на консомативното население изобщо, ние го направихме пакъ за смѣтка намаляване продажната цена на българското производство. Но, г. г. народни представители, тогавашната дейност на един консорциум, който можѣ да реализира от своите собствени печалби, взети от българския производител и оставени съ една специална цел да се създадат така наречените силоси, онѣзи 200 милиона лева, които досега се поменаваша, а сега започнаха да се забравят, това бѣше една дейност, която говорѣше, че и тогавашното правителство, под ръководството на тогавашния министър-председател Стамболийски, имаше една задача — да предвиди, предварително да предпази от едно излагане на несигурния пазар българското производство. Г-да! Консорциумът не се харесваше и тогав. И тази мѣрка на тогавашното правителство на Стамболийски, на Земеделския съюз, бѣше атакувана. Тя бѣше атакувана, защото въ себе си включваше възможността да отрече, да нахърни интереситѣ на търговското съсловие. Малко по-късно и особено днес, тази мѣрка, безспорно, намѣри одобрение, защото се вижда, че и частният търговец по пътя на свободната търговия не е въ състояние нищо да направи, не е въ състояние да помогне нито на себе

си, нито на българския производител. Г-да! Това е трудната задача, но колкото трудна, толкова благородна — да се помага въ времена, когато сам народът не може да си помогне.

Така също ние виждаме, че наред съ полаганитѣ грижи за укрепване пазара на българското производство, българското правителство не е престанало да се грижи и за другите отрасли на нашето стопанство. Виждаме грижитѣ му за пашкулното производство, виждаме грижитѣ му за намиране пазаръ на розитѣ, виждаме грижитѣ му за гарантиране цената на ориза, виждаме грижитѣ му да се събере въ антрепозититѣ на Земеделската банка розовото масло, виждаме една интервенция въ всѣко време и посока. Тамъ, където нуждитѣ на земеделското стопанство и отдѣлните производства викат правителството да помага, то се явява. Но, г-да, онзи страшен факторъ, от който зависи съдбата на всички подобни мѣроприятия, капиталът, навсѣкжде оказва своето влияние, навсѣкжде се отразява, за да можем наистина да признаем, че преди всичко всѣко мѣроприятие на правителството трѣбва да бъде обусловено от намирането на сръдства, за да може да завърши съ успѣх. Днес нашата Дирекция за храноизнос се задоволява само съ един приход, добиванъ от хлѣбните марки. Но тѣзи 70—80 милиона лева, които могат да се получат, далеч не съ достатъчни да покрият грамадната загуба, която се получава и ще се получава от разликата между покупната цена на дирекцията и действителната продажна цена на нашето производство. Г. г. народни представители! Тѣзи близо 1 милиард лева, взети от капиталитѣ на онзи кредитен институт, за който всѣки ден се грижимъ да не бъде раздрусанъ изъ основи, изискват сериозни грижи от правителството. Трѣбва част по-скоро да се потърсят начини и възможности, щото този 1 милиард лева загуба за народното стопанство, следъ като се признае, че е загуба, направена за българския производител, да бъде възстановена, за да не се получи раздрусване на други мѣста.

Г. г. народни представители! Сърдятъ се, критикуватъ, атакуватъ правителството онѣзи консоматори, онова население, което не си произвежда хлѣб самъ, когато вижда полепени марки по хлѣба. Но нека всички, които съзнават затрудненията на най-голѣмото съсловие въ нашата страна, на земеделското съсловие, понасят съ по-голѣмо спокойствие този данък, който е една данъкъ къмъ онѣзи, които никога за нищо не претендират, освенъ да могат от малко-малко да свържат двата края на стопанството си, от малко-малко да получат благоденствие, за да могат, редейки се въ редоветѣ на здравитѣ български граждани, да бъдат здравата, сигурната опора за своята държава. Имаме ли здраво българското стопанство, имаме ли здрав българския селянин, имаме ли запазено, неразпокъсано стопанството, укрепимъ ли го, снабдимъ ли го съ кредитъ, гарантираме ли му възможността да живѣе самостоятелно, ние ще можемъ всѣкога, когато държавата има нужда от него, да го търсимъ, да искаме от него да съдействува на държавата, когато тя има нужда от неговото съдействие. Оставимъ ли го да се лута, да върви по пътища неизвестни, да бъде изкушавано и съблазнявано от онѣзи, които могат да го изкусят и водят по други пътища, не ще бъде въ състояние и най-силната власт, за каквато мечтаят нѣкои тук, да спре похода на онѣзи, на които душата се промѣня въ зависимост отъ икономическитѣ условия, въ които съ поставени да живѣят. Когато ние имаме да се боримъ съ промѣнената психология на българския народъ, такъв какъвто го видѣхме непосредствено следъ голѣмата война, готовъ да трѣгне да се бие на барикадитѣ, съ тая нова психология, създадена и напастена от това, че войнитѣ не се понасятъ леко, въпрѣки голѣмото съзнание, че трѣбва да се водят до край, тогавашното правителство на Стамболийски — това няма да го отрече и най-голѣмият неговъ противник — схващайки тая нова психология, пристѣпи къмъ разрешението на най-голѣмия въпросъ за нас тогава, който стоеше неразрешен — снабдяване на беднитѣ и малоимотни български стопани съ земя.

Г. г. народни представители! Голѣма, страшна реформа е да вземете парче земя отъ онзи, който има повече, и да го дадете на този, който няма. Обаче когато сте призовавали българскитѣ граждани да изпълнят своя гражданск дългъ, да взематъ участие въ войната, когато сте поставили тамъ наравно и бедни и богати, като се върнатъ от бойното поле, за да привържете бедния, малоимотния селянин къмъ земята, за да го направите по-миролюбивъ и трудолюбивъ, за да бъде той утре единъ добъръ патриотъ, готовъ да се жертвува за дър-

жавата, налагаше се да се прокара именно тая реформа. И тая реформа бѣ прокарана, нѣ тя донесе голѣма изненада за тогавашното правителство. Азъ смѣтамъ, че единъ отъ най-голѣмитѣ мотиви на онѣзи, които се мъчеха да свалятъ тогавашното правителство, бѣше именно това, че се отнеха чифликчийски земи, за да бѣде дадено парче земя на бедния, на маломотния български земеделѣски работникъ.

Г. г. народни представители! Цѣлото законодателство на Народния блокъ говори, че усилията му сѣ насочени изключително къмъ подобряване на стопанството, къмъ подобряване положението на всички работни слоеве въ нашата страна. Нѣкога се смѣха на г. министъръ-председателя, когато давайки отчетъ за дейността на Камарата презъ миналата сесия, каза: „Нашата гордостъ е, че сме създали 101 закони“. Когато единъ Парламентъ процедира съ огледъ ежедневнитѣ нужди, които той е длъженъ да констатира, нѣма защо да се смѣта, че единъ министъръ-председател е казалъ много, като е посочилъ дейността на Парламента, който той самъ, разбира се, съ бюрата на Камарата, ръководи и наблюдава. Това говори, че законитѣ, които се правятъ отъ Парламента, не могатъ да траятъ дълго. Вземете изглеждава всѣки денъ днешния законъ, съ който мислимъ, че разрешаваме единъ голѣмъ икономически въпросъ; въ утрешния денъ новото време, новитѣ нужди, новитѣ условия го правятъ вече почти непотрѣбенъ.

Г. г. народни представители! Винаги ли е българското правителство, че времената се мѣняватъ тъй бързо?

Твърде често ни се подмѣта защо не сме били реализирали изцѣло програмата на Народния блокъ. Азъ искамъ да обърна вниманието на Народното събрание, на народнитѣ представители отъ дѣво-и отъ дѣсно само на единъ пунктъ: когато съставяхме за изборитѣ програмата на Народния блокъ, по голѣмия въпросъ, който стои надъ всички други въпроси, по въпроса за задълженията, ние се задоволихме само да пожелаемъ конвертиране на задълженията. Имаше ли тогва въпросъ за намаление на задълженията, имаше ли тогава въпросъ за намаление на лихвения процентъ, имаше ли тогава въпросъ за рѣзване основитѣ на задълженията? Не ставахе дума. Такава е програмата на Народния блокъ. Но какво да правимъ днесъ ние, които носимъ отговорността за управлението и които виждаме, че отъ 21 юний 1931 г. досега този пунктъ отъ нашата програма е овехтѣлъ, че днесъ не можемъ да говоримъ само за едно конвертиране на задълженията? Днесъ вече се говори за разсрочки и за едно порадикално разрешение на този въпросъ. Безспорно, това разрешение се налага не вече отъ желанието на министъръ-председателя или на Министерския съветъ; то се налага отъ необходимостта въпросътъ да получи своето ново, въ сегашното време, разрешение.

Г. г. народни представители! Днесъ парламентитѣ действуватъ, както се изказаха авторитетно много компетентни оратори, бавно. Като придобивка на демокрацията, парламентитѣ сѣ една тежка машина. Тѣ не могатъ да действуватъ тъй, както действува едноличната властъ, властта на диктатора, който съ единъ декретъ, въ продължение на три часа, може да съобщи на цѣлата страна своето решение и да го направи задължително за подданицитѣ на държавата. У насъ настина бавно се действува, но когато се действува бавно, предполага се, че демокрацията именно има възможностъ изчерпателно да проучи и да отстрани всичкитѣ възможни дефекти, които биха се допуснали, ако се бърза.

Г. г. народни представители! За дейността на Парламента. Онѣзи, които поддържатъ, че Парламентътъ е изживѣлъ своето време, онѣзи, които смѣтатъ, че Парламентътъ е станалъ само единъ луксъ, единъ накитъ на днешната демократична държава, трѣбва да знаятъ, че тази именно негова мудностъ много пѣти спасява самитѣ герои, които мислятъ, че могатъ много да бързатъ. Нека се подкрепя. На 9 юний 1923 г. Парламентътъ въ България съ единъ замахъ бѣ пометенъ и отреченъ, като неотговарящъ на нуждитѣ на тогавашното време, като дошелъ по пътя на демагогията. Казваше се, че Стамболийски билъ превърналъ българскитѣ селяни на нѣкакви болшевиризани маси и съ тѣхъ завладѣлъ наведнѣжъ и Парламентъ и държавна властъ. По-късно, обаче, онѣзи, които дойдоха съ името на силната властъ, на властта, която действува съ свѣтказична бързина чрезъ Парламента, се убедиха, че не може да се върви по този пътъ.

Г. г. народни представители! Защо днесъ се чудимъ и защо ни се вижда много странно това, че, наредъ съ демократитѣ, се наредили земеделѣшитѣ, наредъ съ радикалитѣ стоятъ националлибералитѣ? Днесъ времената и

условията обединяватъ вчерашнитѣ противници, днесъ нѣма защо да ни се види много чудно, когато по единъ голѣмъ въпросъ, какъвто е въпросътъ за задълженията, Парламентътъ се обединява. Асѣмъ какъ би могълъ да бѣде разрешенъ този въпросъ поотдѣлно? Азъ много бихъ се радвалъ да чуя мнението на Демократическия съговоръ на г. Цанковъ, напр., какъ смѣта той да разреши въпроса за селскитѣ задължения. Трибуната на Народното събрание не може да бѣде мѣсто за произвеждане търгъ съ малонадаване — да кажемъ, че единъ отъ насъ ще рѣже 50%, другъ ще рѣже 60%. Въпросътъ ще бѣде разрешенъ държавнически, чисто парламентарно.

Ето въпроситѣ, които измѣстватъ вече желанията за това безогледно бързане, ето въпроситѣ, които измѣстватъ дори волята на диктатора, който мисли, че може свѣтказично да разрешава всичко — дори онова, което обединява Парламента и налага да бѣде изслушано мнението на всички партии и всички групи въ този Парламентъ.

Г. г. народни представители! Като разглеждамъ положението на народното стопанство, азъ нѣма да отрека, че то стои подъ гнета на много тежести. Земеделското стопанство стои подъ гнета на стари, закѣснѣли данѣци; земеделското стопанство стои подъ гнета на едни безогледни облагания — доколко справедливи сѣ тия облагания, то е отдѣленъ въпросъ. Когато дойде времето да преработваме нашето законодателство въ това направление, ние ще си кажемъ думата. Земеделското стопанство стои подъ тежестта на всевъзможни данѣци, на данѣка върху имоти, добити по безвъзмезденъ начинъ, земеделското стопанство стои предъ неизвестността какви и колко данѣци плаща. И следъ като се знае, че косвенитѣ данѣци никога не се препорѣчватъ за една държава, че никогата не сѣ имали предимство предъ другитѣ, открити, публични данѣци, азъ, г. г. народни представители, не можахъ да чуя отъ никого, че днесъ държавата се издържа изключително отъ прѣжитѣ данѣци. Днесъ не само нашата държава, но и всички други държави се издържатъ чрезъ скрити данѣци, чрезъ онѣзи данѣци, които сѣ непостѣпени, които сѣ забранени — чрезъ косвенитѣ данѣци. Кой днесъ плаща тѣзи голѣми данѣци, които издържатъ фактически държавата? Облагаме солта, облагаме петрола, облагаме всичко, което се консумира въ голѣмъ размѣръ отъ нашето селско стопанство, когато срещу това виждаме, че нашитѣ прѣжи данѣци — точната цифра нѣмамъ за тѣхното постѣпление — далечъ не постѣпватъ, защото се събиратъ по една система, която е доста много остарѣла.

Г. г. народни представители! Грижата на едно правителство нѣма да се изчерпи съ задоволяване само да констатира, че има слаби данѣчни постѣпления; грижата на едно правителство ще се превърне въ грижа да открие причинитѣ за слабитѣ данѣчни постѣпления. Може ли днесъ да искате положителни данѣчни постѣпления, когато доходътъ на българското селско стопанство е намалѣлъ? Г. г. народни представители! Когато миналата сесия гласувахме бюджета на държавата, ние се опитахме да освободимъ отъ поземеленъ данѣкъ земята до 100 декара. На първо време тая мѣрка срещна голѣма оппозиция и се претѣлкува, че развращавала българския данѣкоплатецъ, защото била една мѣрка, която не позволявала на българската държава да разчита на доходи отъ открититѣ, отъ недвижимитѣ имоти на българския стопанинъ. Но, г. г. народни представители, днесъ смѣтката на земеделското стопанство ни показва, че не само трѣбва да бѣде освободена отъ поземеленъ данѣкъ земята до 100 декара, но че трѣбва да бѣде освободена всичката земя на земеделското стопанство и да се промѣни нашата данѣчна система. Далечъ съмъ отъ мисълта да искамъ съ това да деморализирамъ българския стопанинъ. Напротивъ, като препорѣчвамъ промѣна на нашата данѣчна система, азъ мисля, че не само дългъ на финансовия министъръ, но дългъ и на цѣлокупното управление, на Министерския съветъ е да потърси, да създаде най-ефикасната, най-сполучливата данѣчна система. Г. г. народни представители! Вие искате днесъ българскиятъ данѣкоплатецъ да се яви предъ бирника спокоенъ, акуратенъ, какъвто за насъ той си остава по традиция, и да си издѣлжи данѣцитѣ? Това той не може да направи по проста причина, че неговото стопанство отъ 100 декара земя не му позволява да има единъ доходъ повече отъ 10—15 хиляди лева годишно.

Но, г-да, съпоставяйки нуждитѣ на селското стопанство съ необходимитѣ за самото стопанство продукти, ние виждаме една страшна аномалия. Ако селянинътъ добива отъ своята земя едно производство, ценитѣ на което сѣ намалѣли 10 пѣти въ сравнение съ тия презъ 1922 г., ценитѣ на индустриалнитѣ произведения далечъ

не сж такива, каквито бѣха презъ 1922 г.; за много индустриални произведения тѣ сж се покачили въ полза на самата индустрия, на нейнитѣ собственици. Г. г. народни представители! И по тоя пунктъ българското правителство не трѣбва да бѣде упрѣкнато, че не е правило опити да създаде едно възможно приравняване въ ценитѣ. Но какво да правимъ ние, които заварихме една митническа тарифа, създадена вече, ангажирани приходи и заложили мита? И когато искахме да направимъ известни облекчения, нашитѣ рѣше, рѣшетѣ на българската власт, се свързваха отъ спънкитѣ, които създаваше ангажментътъ, постъ отъ предшествуващото правителство.

Г-да! Правителството, въ желанието си да се бори съ така нареченитѣ картели, създаде единъ специаленъ законъ. Тогава министъръ на търговията бѣше г. Петровъ. Отъ приложението на този законъ се вижда, че нѣма помѣжна борба отъ борбата съ картелитѣ. Борбата съ картелитѣ на много мѣста, въ много пунктове показва, че българскиятъ капиталъ не е още наклоненъ да признава затруднения въ нацисналното стопанство. Той отива до крайностъ. Той се позовава на старата максима, че за него нѣма отечество и е готовъ не само да се бори съ едно управление, което почтено полага добросъвестни усилия, за да регулира това несъответствие въ ценитѣ, но отива още по-далечъ — евентуално да послужи за промѣната и за премахването на самото правителство, като опасенъ факторъ въ дадения случай.

Г. г. народни представители! Интервенцията на държавата се налага и въ туй отношение. Не съмъ азъ и нѣма да бѣде никой отъ управляващото болшинство, който ще отрече това. Намѣсата на държавата въ такива времена трѣбва да бѣде и разумна, и навременна. Когато българскиятъ стопанинъ иска да стане акуратенъ данъкоплатецъ, грижата на всички български икономисти не е въ такива времена да мълчатъ и да изчакватъ, случаятъ да разрешава въпроситѣ. Не единъ пътъ нашата държава е попадала въ положението да дочака случайното разрешение на голѣмитѣ въпроси. Ние сме свидетели на случайно разрешаване на въпроси отъ външната политика и на такива отъ вътрешната политика, обаче всѣкога, когато се е чакало случаятъ да ги разреши, винаги това разрешение е било въ ущърбъ на самата държава. Никога въ такъвъ случай вие не можете да отбележите успѣхъ и придобивка за самата държава.

Г. г. народни представители! Трѣбва ли въ днешнитѣ времена да простимъ на свѣтовнитѣ икономисти, да простимъ и на българскитѣ икономисти, дето, когато правителството създава едни мѣроприятия, когато правителството се опитва да проведе известна мѣрка, атаката се отправя срещу него, въ смисълъ, че то действа съ огледъ да задоволи интереситѣ само на едни обществени слоеве? Въ такива времена, г-да, сътрудничеството на Парламента, сътрудничеството и на всички се налага по необходимостъ. Тогава, когато българското правителство се пече на скарата, на която не може да се стои отъ горещина, ние виждаме по нашитѣ стѣди и мегдани представители на тѣй нареченото „народно движение“ да казватъ: „Ние сме ви били и кляли и пакъ ще ви биемъ и колимъ; българското правителство, което избрахте на 21 юний, не направи нито житото 10 л. килограмътъ, нито данѣцитѣ премагна, нито ви облекчи; то ви направи положението по-лошо, отколкото ние го оставихме.“ Г. г. народни представители! Ние, земеделцитѣ, сме бивали сѣдени за това, че въ най-тежки времена сме ходили да смущаваме душата на народа. Насъ ни обвиняваха, че смущаваме народната душа. А каква е днесъ ролята на всички ония, които ходятъ да човъркатъ народната душа? Нима предъ тѣхъ стои дебела маска, та не виждатъ усилията на правителството, което не разполага съ милиарди, съ срѣдствата на Рокфелеръ, което не разполага съ възможноститѣ на американския председател Рузвелтъ, да си играе съ паритѣ и да прави всевъзможни експерименти; което разполага само съ едни крайно ограничени срѣдства и което, полагайки усилия да направи нѣщо, го прави съ огледъ на крайната, наложителна необходимостъ да се направи нѣщо за националното стопанство?

Г. г. народни представители! Когато държавата е въ бедствие, когато народътъ е предъ прага на една голѣма неизвестностъ за утрешния день, дългъ на всички ни е не да ходимъ да човъркаме и ровимъ неговата болна душа, а да го убедимъ да върва въ собственото си съществуване. И докато една частъ отъ представителитѣ на българския народъ въ Парламента говорятъ, че народътъ трѣбва да има върва въ собственото си управление, върва въ собствената си държава, други проповѣдватъ: „Долу Парламентътъ, създаване на друга власт“, която власт

тѣ не виждатъ като такава, която сигурно може да излиза отъ самия Парламентъ. Но, г-да, съгласете се, кой отъ васъ, членове на Народния блокъ, кой и отъ васъ, членове на опозиционнитѣ парламентарни групи, би могълъ да върва, че наистина единъ новъ опитъ за насаждане на нѣкава нова диктатура извънъ Парламента може да свърши добре за самитѣ диктатори и за самия народъ? Нѣма другъ пътъ, г. г. народни представители! Може дейността на правителството да не е била задоволителна наведнѣжъ по всички направления, може да не е била своевременна, защото сж необходими и помощници за провеждане реформитѣ на правителството, но никой никога нѣма да допусне и да повѣрва, че извънъ Парламента би могло да се направи чудеса въ тази страна. Нѣмае пари, нѣмае срѣдства, нѣмае възможностъ за това. И която щете властъ да посочите днесъ, тя нѣма да действа по пътя на експроприацията на частната собственостъ. Азъ бихъ желалъ, когато се смѣта, че правителственитѣ мѣрки били недостатъчни, малки или слаби, да се каже, по кой пътъ може да се добиятъ срѣдства, за да се служи на българската държава. По пътя ли, който ни препорѣчва г. Стефанъ Цановъ, да продаваме канаетата на гражданитѣ, или, както ни се препорѣчва отъ други пъкои, да продаваме зданията и къщитѣ имъ, или да обложимъ само гражданитѣ? Азъ не зная, дали нашата дѣсна опозиция може да препорѣча на българското правителство експроприацията, но ние, когато повдигаме въпроса за справедливо облагане, сме въ право да помолимъ така наречената българска буржоазия — тя вече не се признава за буржоазия, сама е готова да си издаде удостоверение за бедностъ, защото не е вече въ такова цвѣтущо положение, въ каквото е била нѣкога — да я призовемъ и сега къмъ общи жертви за родината, каквито тя е способна да даде.

Г. г. народни представители! Една дума се носи навѣждъ, кждето слѣзете, или кждето ви срѣщатъ като пътници: „Криза!“ Като-че-ли, тѣй както миньоритѣ, вмѣсто „На добъръ часъ“, казватъ „Богъ на помощъ“, ние, вмѣсто „Добъръ день“, още не слѣзли отъ влака, още не видѣли се съ хората, чуваме: „Криза! Какво правите, какво нареждате за насъ?“ Това, убеденъ съмъ, чуватъ и нашитѣ другари отъ опозицията, които сж всрѣдъ народа, както го чуваме и ние, депутатитѣ отъ болшинството, които отиваме всрѣдъ сѣщия народъ.

Г. г. народни представители! Кризата въ нашата страна е страшно, опасно явление, но когато ние се мъчимъ да обяснимъ предъ онѣзи, които не могатъ да пренесяватъ, разбиратъ ѝ, първопричинитѣ ѝ, срѣщаме, отъ онѣзи, които би трѣбвало да ни помагатъ, критика, въ смисълъ, че правителството не се грижело и не полагало грижи за разрешаването на тази криза. Ами цѣлата тази система отъ мѣрки, взимани все за разрешението на кризата, не говори ли за една дейностъ, която заслужава по-голѣмо внимание и по-добросъвестна преценка? Нима кризата въ България е създадена отъ днешното правителство? Нѣма ли причини обективни, нѣма ли да търсимъ причината за кризата малко по-далече отъ двегодишната власт на новото правителство? Не ни ли позволява на насъ положението въ дадения случай, когато разрешаваме голѣми въпроси и споримъ по голѣми въпроси, какъвто е този за кризата, да пресмѣтнемъ, че не малко отговорностъ носятъ онѣзи, които на 21 юний си отидоха, за да не се върнатъ може би никога въ обществената дейностъ на нашата страна? (Оживление всрѣдъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Има обективни причини за кризата! Да видимъ ли смѣтката на заемитѣ, които се до-несоха у насъ? Тя се извади вчера; подробно ви се направи изчисление, колко струватъ тѣ на българския народъ. Възстановителенъ заемъ, хуманитаренъ заемъ, въобщее заеми, които днесъ тежатъ на българското национално стопанство, заеми, които не дойдоха у насъ като банкноти, заеми, които дойдоха като плугове, заеми, които дойдоха като други стоки, съ които националното стопанство не може да си служи! И днесъ вие отъ опозицията нѣма защо да не виждате, че двороветѣ на земеделскитѣ банки почти въ цѣла България сж пълни съ остатѣци отъ плугове № 8, съ които не може да си служи българскиятъ селски стопанинъ. Тѣ стоятъ отъ онѣзи времена, когато реформаторъ на нашето земеделѣе бѣше министърътъ на земеделѣието отъ Демократическия сговоръ г. Димитъръ Христовъ.

Г. г. народни представители! Вие, които дойдохте на 9 юний и наследихте единъ бюджетъ отъ 4 милиарда лева, създаденъ отъ кабинета на Стамболийски, предадохте на насъ единъ бюджетъ отъ 9 милиарда лева. Вие имате едно управление отъ 9 години. 9 години по 5 милиарда лева годишно, вие имате изнесени, разпиляни, изхабени и прехосани национални срѣдства 45 милиарда лева.

Г. г. народни представители! Мислите ли, че националното стопанство може да възстанови лесно, при новата негова способност да произвежда и да дава доходи отъ собственото си производство, една загуба отъ 45 милиарда лева? Но, г-да, една причина има, по силата на която ние не можем да търсимъ отговорността на бившето правителство, които вие се опитвате въ вашитъ речи да му приписвате. Много причини има, за да търсимъ неговитъ отговорности, и ако ние не се ровимъ въ тия много причини, то не е защото не можем да се поровимъ, но е защото искаме, като сме взели единъ път поука отъ това, което направихте вие (Къмъ сговориститъ), да вървимъ при новитъ условия по нови пътища.

Днесъ ние имаме срѣдства за единъ бюджетъ отъ 5 милиарда лева. Ние сме се нагърбили съ тежката отговорност да изхвърлимъ маса учители на улицата, да ги накараме въ днешнитъ времена да станатъ скитащъ пролетариатъ, което е мѣчно въ нашия животъ, за да задоволимъ нуждитъ на държавата съ единъ бюджетъ отъ едва 5 милиарда лева.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да отрека, че и сегашниятъ държавенъ бюджетъ е консомативенъ, но нѣма защо и вие да твърдите, че този консомативенъ бюджетъ е резултатъ на слабостта на едно правителство, което не е могло да състави единъ производителенъ бюджетъ, за да го даде на България и на нейното стопанство. Г-да! Какъвъ бюджетъ може да дадете вие (Къмъ сговориститъ) на една страна, освенъ консомативенъ въ по-големата му частъ? Тогава, когато оставихме 50—60 детективи при Дирекцията на полицията, ние заварихме на 21 юний 7 хиляди детективи. Вие призовахте да служи тамъ всичко, което може да служи на Демократическия сговоръ, и да служи на този Сговоръ, скъпо плащано отъ срѣдствата на държавния бюджетъ. Вие увеличихте бюджета, вие увеличихте разходите навсякъде, където можеха да се подхранватъ апетити. Ние заварихме това положение. Въ днешния день ние сме, които носимъ отговорността. И ако вие можахте да докарате до единъ хаосъ чиновническия въпросъ въ нашата страна, ако можахте да създадете анархия въ това отношение, да поставите днешното правителство предъ страшна анархия по чиновническия въпросъ, днесъ веднага изпъква другиятъ въпросъ: съ какви срѣдства разполага правителството, за да се справи именно съ това положение?

Г. г. народни представители! Азъ започвамъ да вървамъ, че чиновническиятъ въпросъ въ нашата страна ще погребее държавата. Той е страшенъ въпросъ, и не затуй защото съществува като чиновнически, а защото е социаленъ въпросъ и трѣбва да се разреши като такъвъ.

Г. г. народни представители! Разчитамъ на голѣмата добросъвестност на Парламента да признае, че нашитъ министри не могат да министерствуватъ въ днешно време, че нашитъ депутати не могат да депутатствуватъ въ днешно време, само защото тѣ сѣ постоянно дърпани, постоянно разкарвани като ходатаи отъ министерство на министерство. Кой министъръ е седналъ да поработи въ своето министерство, заедно съ своитъ компетентни чиновници, та да бжде въздигната въ култъ компетенцията въ нашата държава? Кой министъръ може да седне и спокойно да проучи своя ресорть? Напр., министърътъ на благоустройството да седне и види колко километра пътища има да се правятъ, колко километра следва да бждатъ направени съ паважъ, защото новата техника говори, че не по стария начинъ трѣбва да се правятъ шосетата въ България, а говори, че трѣбва да се премине къмъ паважъ, скъпъ, но траенъ. Така павирани шосетата, ще траятъ 100 години. Министърътъ не може да седне да проучи и опознае своя ресорть.

Г. г. народни представители! Ние оставяме ли нѣкой министъръ да седне и се занимае съ стопански въпроси въ нашата страна? Една частъ отъ нашата опозиция бърза да се представи на българския народъ като неговъ добротелъ, като му посочва съблазнителни нѣща, че ако тръгне следъ нея, тя ще го изведе въ най-благоприятни пътища за неговия стопански животъ. Друга частъ тормози министритъ съ чиновническия въпросъ, за да може отъ малко-малко ужъ да разреши и този въпросъ.

Г. г. народни представители! Г. Даневъ, сторонникъ на чиновническия стабилитетъ, забравя, че именно презъ единъ режимъ, презъ който той бѣше министъръ и когато се установи първиятъ стабилитетъ на чиновницитъ, се стабилизираха най-напредъ околититъ началници, да не могат да се смѣняватъ. И днесъ наново можахъ да чуя сѣщия да повдига отново тоя въпросъ за стабилитетъ на чиновницитъ, Г-да! Като пожелание това е много хубаво,

Азъ самъ съмъ партизанинъ на него, защото, наистина, при единъ стабилитетъ на чиновничеството ние ще можемъ да получимъ една по-продуктивна работа отъ самото чиновничество. Стабилизираниятъ чиновникъ нѣма да трепери, както нестабилизираниятъ, който, като седне днесъ на стола си, не знае дали ще може утре пакъ да седне. Стабилизираниятъ чиновникъ, нѣма да играе и да заема положението на уплашенъ, човѣкъ, който предъ всѣки партизанинъ да се гъне, да стане безгрѣбначенъ. Та нали ние осждаме българската интелигенция, че станала безгрѣбначна, защото на всѣки режимъ била готова да дава подкрепа?

Г. г. народни представители! Щомъ тъй се повдига въпросътъ за стабилитета на чиновничеството — съгласете се, че наистина не е тъй лека задачата на онзи, който нѣма стабилитетъ, да служи въ днешно време на държавата — какъ да стане този стабилитетъ, какъ да дойдемъ до него? Това е голѣмъ въпросъ, сериозенъ въпросъ. Но ако се опитае да стабилизираме едно съсловие, каквото е чиновническото, колко повече е потребно да се направи стабилитетъ въ много други отношения? И ако ние можемъ да доживѣемъ, щото нашата страна да бжде нѣкога страна на равноправието, на гражданскитъ свободи, да откъснемъ полицията отъ политиката, да я оставимъ само като блюстителка на реда, ние тогава бихме се похвалили съ много заслуги къмъ спокойствието на българското гражданство. Г. г. народни представители! Спомнямъ си, единъ студентъ ми разправи въ Виена следното. Той бѣ студентствувалъ 9—10 години. Сигурно, много пъти е скѣсванъ на изпитъ и е ставало нужда много пъти да увърява своя баща, че има още много изпити да взема. Той прекаралъ 10 години тамъ, живѣлъ на една и сѣща улица въ единъ кварталъ и виждалъ на сѣщата тази улица, въ сѣщия този кварталъ, на едно и сѣщо разстояние да стои на постъ единъ и сѣщи полицейски стражаръ. Стражарътъ по такъвъ начинъ опознава, изучава и децата въ района си; знае кой излиза и кой влиза, кой получава пари, кой плаща пари, кой какъ живѣе, кой какво върши и т. н.

Г. г. народни представители! Това сѣ задачи на Парламента, които нѣма да се свършатъ въ сегашнитъ негови заседания. Това сѣ задачи на демокрацията, която трѣбва да се обединява и да си сътрудничи по такива въпроси. Защото, при липсата на уреждане на тия въпроси, ние виждаме всѣки день изненади. Дойдатъ избори. Властта, която е поддържала и назначавала чиновницитъ, получава като резултатъ по-малко гласове, отколкото сѣ самитъ чиновници въ нашата страна. Г. г. народни представители! Позволете и на оня чиновникъ, който има нѣкакво убеждение и по силата на него е дошелъ като партизанинъ да стане чиновникъ, позволете му да не служи тъй добросъвестно, когато вие не можете да му гарантирате съществуването. Това е много голѣмъ въпросъ, и азъ не смѣя да се впускамъ въ неговата широта, да търся възможности и начини за неговото разрешение и дали навременно е повдигнатъ този въпросъ за стабилизирането на българското чиновничество. Но нѣма да отрека, че е дошло време, когато правителствата на България трѣбва да се занимаятъ и съ въпроса за стабилитета на българското чиновничество. Новитъ времена и новитъ нужди на българския държавенъ бюджетъ, независимо отъ тази външна контрола, която се упражнява върху него и независимо отъ вътрешното положение и слабитъ постъпления, налагатъ вече една реорганизация на нашето чиновническо тѣло.

Г. г. народни представители! Когато въ нашата страна правителството бжде освободено отъ грижата да се занимава съ чиновническия персоналъ, съ назначаване на стражари и пристави; когато службитъ се изпълняватъ отъ отговорнитъ чиновници съ ясно съзнание за своя служебенъ дългъ, защото иначе тѣ носятъ отговорностъ материална, морална и углавна, безспорно, тогава ще имаме едно творческо правителство, което нѣма да бжде атакувано даже и тогава, когато се огъва предъ тежкитъ условия, при които работи.

Г. г. народни представители! Проектотговорътъ на тронното слово се критикува затова, че неговитъ отдѣлни пасажки били едно перефразирание на самото тронно слово. Но, г. г. народни представители, какъ би могло да се постъпи иначе, ако не се перефразира самото тронно слово? Народното представителство не е ли съгласно, ще отрече ли посоченитъ мѣроприятия, ще констатира ли, че злонамерено сѣ посочени въ самото тронно слово всичкитъ нови законопроекти, които сѣ визирани тамъ, и ще се противопостави ли на тѣхъ, за да посочи нови, а не тѣзи, които държавниятъ глава спомена въ своята тронна речъ, като задача на новата сесия на Парламента?

Г-да! Както тронното слово, така и проектоотговорът, поставени в една връзка и хармония помежду си, дават възможност на Парламента да прецени, по неговите сили ли е да се справи с всички повдигнати въпроси въ самото тронно слово, по силите на Парламента ли е, напр., да се справи с въпроса за задълженията. Някои от опозицията казват: „Правителството е длъжно да ни даде реформи“. Азъ казвамъ: Парламентътъ е длъженъ да даде реформите, а правителството ще ги посочи, ще ги конкретизира, но то не може да разрешава въпросите само, безъ Парламента. Парламентътъ е длъженъ да даде тези реформи, и тѣ, безспорно, ще намърятъ одобрението му, за да станатъ такива — ще го намърятъ въ лицето на цялия български Парламентъ, щомъ тѣ успѣятъ да го направятъ единодушенъ.

Г. г. народни представители! Когато се заговорва за вътрешно спокойствие, не трѣбва да се изпуска изъ предъ видъ запазването на довърието, съществуването на кредитъ въ нашата страна. Като се знае историята на довърието, като се знае историята на кредита, който самъ по себе си представлява единъ капиталъ, нѣма защо да се смѣта, че правителството не е направило, както казватъ нѣкои, достатъчно, за да се запази довърието въ нашата страна, че то съ прибързаните си агитации и съ прибързаните си, преднамѣрени реформи и проекти убило кредита и затворило нашия стопански животъ. Г. г. народни представители! Въ какъвъ случай стопанскиятъ животъ може да бѣде затворенъ? Той може да бѣде затворенъ, безспорно, само тогава, когато той самъ не е въ състояние да се развива. Днесъ можете ли да съживите нашата българска индустрия и да я накарате да процъфтява, когато консоматорътъ не търси произведението на тая индустрия? Вие имате единъ имобилизиранъ капиталъ, вложенъ въ машини, въ здания, безъ да можете да го получите такъвъ, какъвто сте го вложили, защото вложениятъ капиталъ въ машини и здания подлежи на рѣжда, на разяждане, на събаряне, той намалява. И затова вие ще видите едно бѣгство на капитала въ други направления, вънъ отъ индустрията. Г. г. народни представители! Вие сте свидетели на единъ голѣмъ строежъ, който завладява столицата и който постепенно обхваща всички градове въ нашето царство. Азъ разглеждамъ този засиленъ строежъ отъ две страни: първо, отъ необходимостта на самия строежъ и, второ — търсенето на гаранции за срѣдствата, вложени въ строежа. Г. г. народни представители! Когато се говори за налични срѣдства, когато се говори за оборотни срѣдства, не трѣбва да се забравя какъвъ грамаденъ капиталъ се пласира днесъ — може би на много мѣста прибързано и незаслужено — само защото наистина има нѣкои, които пускатъ фитили, които подплашватъ българския държател на капитали и му внушаватъ, че наистина мѣрките, реформите на правителството ще го лишатъ отъ тия капитали. Поради това виждаме единъ стремежъ капиталите да се хвърлятъ въ строежъ, а отъ това, безспорно, липсата на пари на пазара ще се чувствува все повече и повече.

Г. г. народни представители! Довѣрието, което трѣбва да съществува въ една страна, не може за бѣде поддържано изкуствено. То трѣбва да съществува по единъ естественъ пътъ. И когато търсимъ начинъ за създаване и закрепване на това довърие, ние ще го видимъ именно въ изясняването на самото стопанско положение. Колкото по-скоро, колкото по-разумно, колкото по-сполучливо разрешимъ голѣмите въпроси, които гнетатъ и самото народно стопанство, колкото по-малко и по-рѣдко говорятъ онѣзи, които подплашватъ и безъ това много уплашения български стопанинъ, български индустриалецъ, български търговецъ, толкова по-скоро ще се създаде у насъ спокойствие и довърие. Лишимъ ли търговията отъ кредитъ, лишимъ ли стопанството отъ кредитъ, лишимъ ли нашиятъ стопанинъ отъ взаимно довърие и кредитъ, ние сме въ невъзможностъ да ги кредитираме по други пътища.

Г. г. народни представители! Голѣма отговорностъ носятъ онѣзи, които търсятъ да откриятъ въ проектираните мѣроприятия на правителството, посочени въ проектоотговора на тронното слово, една опасностъ за довърието и за кредита въ нашата страна. Мѣроприятията и усилията на правителството, по моя преценка и по преценката на всички, които наблюдаватъ неговата дейностъ и добросъвестно я ценятъ, сѣ насочени не къмъ подплашване на кредита, не къмъ намаляване гаранциите за кредита, но къмъ увеличаване, къмъ затвърдяване тия гаранции.

Наредъ съ грижата за затвърдяване кредита въ нашата страна, наредъ съ грижата за разрешаване на въпроса за задълженията, наредъ съ грижата за намиране пазари за зърненото производство, у насъ изкача още

една грижа: правителството на България днесъ и правителството на България утре може ли да седи съ скръстени ръце, когато се организира и създава производствениятъ процесъ? Г. г. народни представители! Ние виждаме много често въ нашето стопанство да има свръхпроизводство въ нѣкои култури. И ако оставимъ въ днешно време цяла България да се хвърли въ тютюнопроизводството, ние, които не можемъ да продадемъ произведението сега тютюни, ние, които сме ангажирали единъ грамаденъ капиталъ на Земледѣлската банка, за да улеснимъ тютюнопроизводителите въ тютюнопроизводителните краища, безспорно, нѣма да можемъ да помогнемъ на онѣзи, които се ангажиратъ съ производството на тютюнъ, щомъ не можемъ да имъ гарантираме пазаръ, щомъ не можемъ да намѣримъ пазаръ. Също така можемъ да постигнемъ недобри резултати, когато позволимъ навсѣкѣ да се отглеждатъ пашкули, да се отглеждатъ рози, да се създаватъ култури, които да дадатъ едно свръхпроизводство.

Г. г. народни представители! Преди малко време само ние започнахме да се плашимъ отъ свръхпроизводство въ нашето лозарство и за да предотвратимъ едно свръхпроизводство и да гарантираме положението на българския лозаръ, ние създадохме закона за винаството. И въ днешно време ние виждаме осъществяването на една инициатива, за която никой не говори отъ трибуната на Народното събрание, че е резултатъ отъ дейността на българското правителство — ние виждаме, че срѣдствата на Земледѣлската банка се пласиратъ въ изграждането на кооперативни винарски изби, които се предоставятъ на българския винарь. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че това усилие на българското правителство трѣбва да бѣде поощрено, трѣбва да бѣде подкрепено. Ако въ България се създаватъ много модерни винарски изби, ако на българския винарь се позволи да потърси подслонъ, покровителство и помощъ за сполучливо обзавеждане на изби, ние ще можемъ по-късно — не веднага — да пожнемъ резултати, които коренно ще се различаватъ отъ резултатите, които досега е ималъ българскиятъ лозаръ, който е поставенъ въ лоши условия.

Азъ, който живѣя всрѣдъ производителното население, който самъ боравя съ известно стопанство и се опитвамъ наредъ съ всички да произвеждамъ за задоволяване не само на своите нужди, но и за износъ, нѣма да отрека, че не може отдѣлния винарь и лозаръ да произведе вино съ качества за свѣтовния пазаръ, защото качества на нашето вино далечъ не отговарятъ на нуждите, на изискванията на европейския консоматоръ. Мѣрките на правителството въ това отношение заслужаватъ повече отъ похвала. Тия мѣрки трѣбва да бѣдатъ продължени, поощрени и добросъвестно оценени отъ онѣзи, които разглеждатъ тая дейностъ.

Г. г. народни представители! Въ днешно време наблюдаваме нѣколко пункта въ България, които се радватъ на много хубаво десертно грозде. Виждате и грижите на българската властъ да гарантира качеството на десертното грозде, предназначено за износъ. Но виждаме, че тия усилия на властта срѣщатъ много спънки. Виждаме и усилията на правителството да помогне на българския скотовѣдецъ, на българския птицевѣдецъ. Понеже нѣмаме специални, типови скотовѣдни или птицевѣдни стопанства, ние подпомагаме нашия смѣсенъ стопанинъ, смѣсеното стопанство. Потрѣбенъ е грамаденъ капиталъ, за да може да се изнасятъ нашите заклани птици, нашиятъ закланъ добитѣкъ. Не сѣ достатъчни само конвенциите, сключени съ нѣкои съседни или по-далечни държави, презъ които се транзитиратъ нашите произведения за износъ. Не сѣ само тия конвенции гаранцията, а трѣбва да имаме и хладилни вагони и параходи, за да можемъ да изнасяме нашите произведения. Усилията на правителството сѣ насочени и въ това направление. Но кой е кривъ, че кесията на данъкоплатците сѣ празни, че касите на държавата сѣ празни и правителството не може да направи нѣщо повече отъ това, което се прави въ туй направление?

Г. г. народни представители! Когато се поставя тъй въпросътъ, може ли правителството да остане съ скръстени ръце при производствения процесъ въ нашата страна? Азъ искамъ да прибавя, че сѣ прави онѣзи, които казватъ, че е крайно време правителството да се намѣси още по-енергично и да създаде единъ ефикасенъ контролъ върху нашето производство. Нека не оставяме да се произвежда безогледно и да се изнася на външния пазаръ онова, което не е за тоя пазаръ. Сега се вижда, че не може да се търгува свободно, обмѣната не може да става съ пари. Държавитъ уреждатъ своята търговия чрезъ клиринги, чрезъ размѣна на продукти. По пътя на

тоя обмѣн държавитѣ поддържатъ търговскитѣ си връзки. Разбира се, че сѣ хубави връзкитѣ, които се създаватъ при свободната търговия, защото позволяватъ да се манипулира по-лесно съ оборотни срѣдства, каквито могатъ да се намиратъ тогава по-лесно. Обаче днесъ, когато всички държави сѣ въ затруднение, ние трѣбва да действуваме съ огледъ на нашитѣ срѣдства и съ огледъ на нашия балансъ и на нашата хазна, трѣбва да определяме какво трѣбва да внасяме и изнасяме.

Г. г. народни представители! Тукъ му е мѣстото да отбележа, че нашиятъ търговски балансъ е пасивенъ. Кой е виновенъ? Правителството ли? Нѣмаме ли за износъ добитѣкъ? Нѣмаме ли за износъ птици? Нѣмаме ли за износъ сирене, кашкавалъ? Всички продукти, които сѣ потрѣбни за единъ износъ, ги имаме въ изобилие въ нашата страна. Пазари дайте. Чрезъ тѣхъ би могло да се направи много повече отъ онова, което досега съ всички усилия е направено.

Намирането на пазари, безспорно, влиза пакъ въ дейността на правителството. Нѣма защо да си затваряме очитѣ и да не признаваме усилията, които полага правителството, за да намѣри пазари въ държавитѣ, съ които ние можемъ да търгуваме. Но не бива да отричаме също така и упоритостта на Германия, когато бѣше въпросъ за вноса на българскитѣ яйца, когато единъ новъ управникъ въ тази страна, Хитлеръ, каза на малка България, която дотогава намираще добри пазари въ Германия за българскитѣ яйца: „Не щемъ вашитѣ яйца въ толкова количество, въ каквото сте ги внасяли досега“, и ограничаватъ вноса имъ, като правятъ разни прѣчки въ това отношение.

Г. г. народни представители! Не малко усилия се полагатъ да се създадатъ пазари за износъ и на нашия добитѣкъ. Нѣкои подмѣтатъ, че министъръ-председателътъ отишълъ на гости въ Анкара съ единъ доста голѣмъ антуражъ, да го хранятъ съ пилатъ, да го гошаватъ чисто по турски и пр. Г-да! Изпускатъ се изъ предъ видъ връзкитѣ, които е необходимо да имаме съ Турция, за да бѣде тя спечелена като купувачка на нашитѣ произведения; изпускатъ се изъ предъ видъ усилията на министъра на търговията г. Гичевъ да създаде търговски връзки съ Италия. Нѣкои подмѣтатъ, че той ходилъ въ Италия да се цѣлува съ генералъ Вълковъ, че се съгласилъ съ генералъ Вълковъ да се образува кабинетъ на диктатура, че генералъ Вълковъ станалъ земеделецъ и се връща да състави кабинетъ, въ който влизатъ земеделцитѣ безъ другитѣ партии. Г. г. народни представители! Все бива да има недобросъвестностъ, все бива да има клоуни, все бива да има доноси, да се злоупотребява дейността на известни хора, но толкова много, споредъ мене, не е позволено и не трѣбва да има. Г. г. народни представители! Вие знаете, че у насъ е дошелъ единъ представителъ на официалната италианска властъ, на италианското правителство, виждате наченкитѣ на едни преговори съ Италия, които, надѣвамъ се, ще свършатъ съ полза за България. И когато правителството върви по този пътъ, да търси, да се лута да намѣри пазари, не бива да се подценява неговата дейностъ. Нима българскитѣ Парламентъ живѣе много далечъ отъ съседнитѣ наши държави; нима той не наблюдава колко много е намалѣла тамъ консомативната способностъ; нима не вижда, че нашитѣ традиционни пазари сѣ затворени? И когато ние търсимъ да намѣримъ пазари, трѣбва да констатираме спѣнката, която представлява личсата на оборотни срѣдства. Г-да! За да поддържаме добри пазари, на насъ сѣ потрѣбни много търговски агенти и единъ компетентенъ персоналъ, който да следи редовно пазаритѣ, да поддържа редовни връзки, да спечелва чужди държави въ това направление. Правителството на България, действайки при затворенитѣ граници на чуждитѣ държави, при всичкитѣ ония прѣчки, които се правятъ, е проявило забележителни усилия и дейностъ, които не бива да се отминаватъ мълкомъ и да говоримъ, че то е изоставило българското стопанство на произвола на сѣдбата.

Г. г. народни представители! Преди да свърша, искамъ да кажа нѣколко думи и за самопомощта въ земеделското стопанство. Земеделското стопанство, г. г. народни представители, не чака само държавата, то не е възпитано да чака само отъ държавата и затова търси чрезъ взаимопомощъ, чрезъ кооперативизмъ да изгради своята самозащита.

Отъ развоя на нашето стопанство, отъ неговата история, отъ една статистика, която е ужасна и не говори добре за българскитѣ капиталисти въ онова време, ние виждаме, че нѣкога е царувало тѣй нареченото зеленочарство и редъ земеделски стопанства сѣ пропаднали,

тогава когато земеделскитѣ стопани сѣ били принудени да продаватъ хранитѣ си на зелено. Г. г. народни представители! Това е една непростена търговия, която не може да намѣри защита отъ никакъвъ моралъ. Българското стопанство, изоставено на собствената си сѣдба, преди много години ставаше жертва на зеленочарството, и неговитѣ произведения хвъркаха на нищожна цена за нищожни задължения.

Г. г. народни представители! Идва на помощъ българската кооперация. И когато Парламентътъ твърде често отдава заслужена данъ на българската кооперация, азъ смѣтамъ, че не трѣбва да пропусна случая да кажа, че въ днешното правителство има добри кооператори, че въ цѣлокупния съставъ на днешното управление има много кооперативни деятели.

Г. г. народни представители! Преди нѣколко дни се помина единъ отъ кооперативнитѣ деятели, бизнисиатъ министъръ-председателъ Андрей Ляпчевъ. Много кооператори се редиха въ нашата страна, много дейностъ се излѣ и въ това отношение, но все пакъ тя не можеше да бѣде изолирана отъ цѣлокупната дейностъ на народното стопанство, което трѣбваше да се самозащищава. Днесъ нѣма да намѣрите село, г. г. народни представители, въ което да не блещука кооперация, но въ нѣкои села ще намѣрите кооперациитѣ затворени, въ други села каситѣ имъ сѣ празни или пълни съ записи, съ портфейлъ, неуреденъ по за 2—3 години — едни кооперации, които, ако рекатъ да уредятъ своитѣ смѣтки, да ликвидиратъ съ своитѣ длъжности, ще пролетаризиратъ, ще комунизиратъ, ще обединятъ селото.

Г. г. народни представители! Българската държава, въ лицето на нейнитѣ управници, е отбѣгвала да уреди съ новъ законъ кооперативното дѣло. Азъ, обаче, се надѣвамъ, че днешната властъ, въ срѣдата на която има много кооперативни деятели, нѣма да пренебрегне този въпросъ и ще го уреди съ единъ новъ законъ за кооперативното дѣло, макаръ такъвъ да не е вписанъ въ тронното слово и макаръ да имаме законъ за кооперативнитѣ сдружения.

Г. г. народни представители! Крайно време е въ подробности да бѣде уреденъ и новиятъ кредитъ на българското стопанство, който дойде отъ 1931 г. насамъ и донесе съ хиляди девове задължения на всѣки декаръ отъ земеделското стопанство. Като уредимъ този въпросъ съ единъ законъ така, че стопанството да може да спестува такава, каквото е, като го подобряваме и нагодимъ къмъ така нареченото планоно стопанство, ние ще можемъ следъ време да дойдемъ до едно положение, когато кооперативното дѣло трѣбва да бѣде предметъ на посериозни грижи.

Г. г. народни представители! Нѣколко думи и за външната ни политика. За нея и много може да се приказва, и малко може да се приказва. Когато желаемъ да приказваме много за външната ни политика, азъ разбирамъ, че не желаемъ да я правимъ; когато малко говоримъ за външната ни политика, разбирамъ, че трѣбва да бѣде такава, каквато интереситѣ на народа налагатъ. Г-да! Азъ съмъ членъ на парламентарната комисия по Министерството на външнитѣ работи и зная, че когато ни съберемъ тамъ г. министъръ-председателътъ, който редовно и своевременно я свиква, за да ни освѣтли по всички новонастъпили отношения между държавитѣ, ние сме се натъквали на непоследователността на нѣкои отъ представителитѣ на нашитѣ парламентарни групи. Критикувало се е колко пактове е проспала България, колко моменти е пропусналъ министъръ-председателътъ и въ удаденитѣ му случаи не е спечелилъ нѣкои голѣми придобивки за нашата страна. Ние сме чували отъ представители на опозицията и отъ пресата, че наистина голѣма е отговорността на българското правителство за неговата външна политика. Не единъ пътъ нашиятъ титуляренъ ръководителъ на външната ни политика е билъ много унижаванъ и оскърбяванъ чрезъ такива писания. Но, г-да, идвали сѣ дни, когато се е слагала на карта политиката на България, идвали сѣ дни, когато всѣки е трѣбвало да определи своето мѣсто и тогава азъ лично съмъ наблюдавалъ въ тази комисия, заседанията на която ставатъ при затворени врата, голѣмото единодушие на всички представители на парламентарнитѣ групи. Азъ наблюдавамъ, че тамъ всички преставятъ да сѣ партизани и ставатъ българи. И кажете вие днесъ, народнитѣ представители отъ различни групи, по кой пътъ България би могла днесъ да води своята външна политика? Ние, малката България, ние, които съществуваме калкото едно мисирено зърно на картата на Балканския полуостровъ, бихме ли могли съ дрънкане на сабли и топове да плашимъ свѣта и да го накараме да затрепери отъ насъ? Но, г-да, когато ще има да водите една външна политика, ще я водите съ срѣдствата, съ които разполагате. Можете ли при наличността

на 20.000 български войника, при наличността на една строго ограничена и контролирана българска армия, да водите една политика която да застрашава днес свѣта? Наистина, не съмъ азъ, който ще отрека, че има национални идеали, които не могатъ да бѣдатъ пренебрегнати. Но, г-да, вие трѣгнахте по различни пѣтища да постигате тия национални идеали. Вчерашнитѣ противници на югославянското движение, които можахъ да оправдаятъ едно убийство на Стамболийски, защото искалъ да се сблизимъ съ Сърбия, защото казвалъ: „Азъ съмъ югославянинъ“, тия довчерашни пристивници пролѣха цѣлъ порой сълзи, плачатъ за това сближение и основаха Югославянско-българско дружество. Ние дойдохме дотамъ да чуемъ г. проф. Петко Стайновъ да казва: „Нѣмамъ вѣра въ Обществото на народитѣ, нѣмамъ вѣра въ тази институция, която нѣкога дойде като свѣтило да свѣти надъ изтерзанитѣ, поробени и разнебитени народи отъ войнитѣ“.

Г. г. народни представители! По кой пѣтъ ние да водимъ нашата външна политика? По пѣтя на войнитѣ не сме въ състояние да вървимъ. А по пѣтя на мира не зависи само отъ насъ, защото сме поставени въ тѣсна зависимостъ отъ благосклонността на международната обществена съвѣсть. Г. г. народни представители! Външната политика на България ще върви по този пѣтъ, по който цѣлокупнитѣ интереси на България днесъ налагатъ да върви. Азъ съмъ партизанинъ външната политика на България да бѣде уреждана не чрезъ отдѣлни инициативи, а да бѣде уреждана винаги чрезъ оторизирани и облѣчени въ мандатъ и властъ отговорни фактори и длъжностни лица въ тая страна. Г-да! Азъ не се лаская отъ надежда, не си правя иллюзия, че отъ повика за сближение ние ще получимъ онова, което желаемъ. Нѣма да отрека, че на западъ, въ Босилеградско и Царибродско, и горе въ Добруджа пѣшкатъ, че се вързватъ издевателства надъ тѣзи измѣчени българи, поробени години подъ редъ. Може би голѣмъ дѣлъ отъ отговорностъ ще се намири въ нѣкогашната българска политика. Не мога да

отрека тежкото положение на нашитѣ поробени тракийски братя; нѣма да отрека и тежкото положение на онѣзи, които още по-далечъ, въ Македония, пѣшкатъ подъ страшно робство. Но, г. г. народни представители, малка, бедна България, на която тегнатъ 22 милиарда книжни лева задължения и репарации, за наказание, защото е участвувала въ войната, тя е ли въ състояние сама да се справи? Г-да! Ние плачемъ, ние зовемъ свѣта къмъ правда въ полза на изтерзана България, свѣтътъ да престане да бѣде толкова егоистъ, колкото е, да видимъ разкжсани веригитѣ на репарационнитѣ задължения, да видимъ премахнатъ единъ тежъкъ договоръ, който спъва нашата държава, която е потънала въ задължения. Безспорно, ще дойде този день, въ който свѣтовната дипломация ще каже своята тежка, но справедлива дума, ще настане миръ и въ тоя миръ човѣчеството ще търси своя просперитетъ и общъ прогресъ. Тогава и ние ще престанемъ въ времена, когато народътъ тъне въ мизерия и духовна нищета и протѣга ржка къмъ българската властъ, да го дразнимъ и разяждаме, ще престанемъ да му сочимъ пѣтищата, по които не може да върви, но, обединени около правителството на България, ще можемъ да се поздравимъ съ успѣхи, които да покажатъ, че наистина българскиятъ Парламентъ и българската обществена мисль сж се ръководили само отъ едно желание — да добува българскиятъ народъ! (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Моля да се вдигне заседанието за утре следъ обѣдъ съ сжщия дневень редъ.

Председателътъ: Който приема предложението на г. министъръ-председателя, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч.)

Председателъ: **А. МАЛИНОВЪ**

Секретаръ: **Ж. ЖЕЛЯБОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**